پرۆژەی دەستووری
هەرێمی کوردستان-عێراق

- لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان لە هەولێر ژمارەی سپاردنی (٧٧٧)ی لە ٢٠٠٩ دراوەتێ.

بەناوی خوای بەخشندە و دلۆڤان

پێشەکی

ئێمە، گەلی کوردستان–عێراق، لە هەستکردنمانەوە بەو دژوارییەی نەوەکانمان لە سیاسەتەکانی حکومەتە یەك لەدوای یەکەکان لە ئەنجامدانی سەرکوت کردن و ستەم و چەوسانەوەی لە ڕادەبەدەر چەشتوویانە، وبیێەشکردنمان لەو مافانەی خوا لە ئازادی و یەکسانی و دادپەروەری بە ئادەمیزادی بەخشیون وچەندین تاوانی دژە مرۆڤ و هەڵمەتی جینۆسایدو پاکتاوی نەژادیان لە دژمان ئەنجامدا، کە مێژوو بە دەگمەن وێنەی وای بە خۆوە بینیوە کە خۆیان لە خاپوورکردنی سەرلەبەری پتر لە چوارهەزارو پێنج سەد گوند نواندووە وگۆڕانکاری لە دیمۆگرافیای بەشێکی فراوان لە کوردستان–عێراق لە ڕێگەی بەزۆرە ملێ کۆچپێکردنی دانیشتوان، یان ناچارکردنیان بۆ گۆڕینی شوناسی نەتەوەیان وبەکارهێنانی چەکی کیمیاویو چەکە قەدەغەکراوەکانی تری نێونەتەوەیی لە دژ دانیشتوانی سڤیلی شاری هەڵەبجەی شەهیدو بالیسان وگەرمیان وبادینان وچەندین ناوچەی فراوانی ترو بە هەزاران لاوی کوردی فەیلی لە نێو کێلگەکانی تاقیکردنەوەی کیمیاوی وگۆڕی بەکۆمەڵ بەرەو مەرگ ڕاپێچکردن، ئەوانەی مانەوەش خێزانەکانیان ناچارکران بۆ دەرەوەی عێراق کۆچبکەن و وڵاتنامەی عێراقییان لێ سەندنەوە و دوا بە دوای ئەوەش چەندین هەڵمەتی بە کۆمەڵ قڕکردنیان ئەنجامدا کە پتر لە هەشت هەزار بارزانی گرتەوەو پرۆسەکانی لەناوبردنی بەدوا داهێنا، کە بە ئەنفال ناونران و قوربانی پتر لە سەدو هەشتاو دوو هەزار مرۆڤی لێکەوتەوە.

لە ڕێزگرتنمانەوە بۆ سەرکردەو هێماکانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کوردستان و خەباتگێڕ و پێشمەرگە و شەهیدە نەمرەکان و ئەو قوربانیانەی داویانە لە پێناو ئازادی و پاراستنی ڕووەت و نیشتمان و داننان بە مافی چارەنووسمان بە ویستی پڕبەدڵ و ئازادانەمان، لە دڵسۆزیشمانەوە بۆ ئەو پەیام و ئامانج و بەهایانەی کە گیانی خۆیان لە پێناودا بەختکرد، بۆ هێنانەکایەوەی کۆمەڵێکی مەدەنی لە کوردستاندا، کە شانازی بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانیەوە بکات و گیانی برایەتی و لێبووردەیی باڵ بەسەر هەمووان دابکێشێ و هێزو توانای ڕۆڵەکانی کوردستان بخاتە کار، لە پێناو بنیاتنانی کوردستان کە بۆ هەمووان نیشتمانێکی یەکگرتوو بێت و لەسەر بنەمای بەها دیموکراتیەکان دامەزرابێ و کاربکات لە بەر ڕۆشنایی بنەماکانی مافی مرۆڤ کە یاساو داد تیایدا سەروەربێ، بۆ گەیشتن بە فەرمانڕەواییەکی ژیر، کە لە ویستی ئازادانەمانەوە هەڵقوڵابێ و بەرجەستەی ئاواتەکانمان بکات و بە ئەمەك بێ بۆ قوربانیەکانمان، ویست و ئارەزوومان لەگەڵ ویستی پێکهاتە نەتەوەییەکانی تری گەلی عێراق و هێزە نیشتمانیەکانیدا بەیەك گەیشتن بۆ ئەوەی کوردستان-عێراق هەرێمێکی فیدراڵی بێ لەناو دەوڵەتی عێراقی فیدراڵدا. و بۆ بەرجەستەکردنی ئەم ویستە و بە دیهێنانی ئەم ئامانجانە، ئەم دەستوورەمان دانا.

دەروازەی یەكەم

بنەما سەرەكیەكان

ماددەی (١)

كوردستان–عێراق هەرێمێكە لە نێو دەوڵەتی عیراقی فیدراڵیدا، سیستەمە سیاسیەكەی پەرلەمانی، كۆماری و دیموكراتیەو پشت بە فرەلایەنیی سیاسی و بنەمای لێكجیاكردنەوەی دەسەڵاتەكان و دەستاودەستكردنی ئاشتیخوازانەی دەسەڵات لە ڕێگای هەڵبژاردنی گشتیی ڕاستەوخۆی نهێنی و دەوریەوە دەبەستێ.

ماددەی (٢)

یەكەم: كوردستان–عێراق قەوارەیەكی جوگرافیی مێژووییە، پێكدێت لە پارێزگای دهۆك بە سنووری كارگێڕی ئێستایەوەی ولە پارێزگاكانی كەركووك وسلێمانی وهەولێر وقەزاكانی ئاكرێ وشێخان وسنجارو و تلكێف وقەرەقوش وناحیەكانی زمارو بەعشیقە وئاسكی كەلەك لە پارێزگای نەینەواو هەردوو قەزای خانەقین ومەندەلی لە پارێزگای دیالە. ئەمانەش بە سنووری كارگێریی پێش ساڵی ١٩٦٨ یانەوە.

دووەم: سنوورە سیاسیەكانی هەرێمی كوردستان–عێراق، بە پشت بەستن بە جێبەجێكردنی ماددەی (١٤٠)ی دەستووری فیدراڵیەوە، دیاردەكرێن.

سێیەم: نابێ هەرێمێكی نوێ لە نێو سنووری هەرێمی كوردستان دابمەزرێندرێ.

ماددەی (٣)

یەكەم: گەل سەرچاوەی دەسەڵاتەو ڕەوا بوونیەتی، كە لە ڕێگای دامودەزگا دەستووریەكانیەوە پیادەی دەكات و دەستوورو یاساكانی هەرێمی كوردستان

سەروەریو باڵادەستیان بەسەر هەموو ئەو یاسایانەدا هەیە کە لەلایەن حکوومەتی عێراقەوە دەردەچن وبەدەرن لە دەسەڵاتە تایبەتیەکانی (حصري) دامودەزگا فیدراڵیەکان کە لە ماددەی (١١٠)ی دەستووری کۆماری عێراقی فیدراڵیدا هاتوون.

دووەم: یاسای فیدراڵی لەسەروەری و باڵا دەستیی دەستووری هەرێمی کوردستان و یاساکانی و ئەو دەسەڵاتانەی کەم ناکاتەوە کە لە ماددەی (١١٥) و برگەی دووەمی مادەی (١٢١)ی دەستووری فیدراڵیدا هاتوون، ئەگەر کاروبارێکی لە خۆ گرت کە دەکەوتنە چوارچێوەی ئەو دەسەڵاتە تایبەتیانەی لە ماددەی (١١٠)ی دەستووری فیدراڵیدا بە دام و دەزگا فیدرڕاڵیەکان دراوون و کاروبارێکی دیکەشی لە خۆگرت کە بەدەربوون لەو چوارچێوەیە.

ماددەی (٤)

پەرلەمانی کوردستان بۆی هەیە هەر یاسایەکی فیدرڕاڵی لە هەرێمدا بخاتە کار کە بەدەربێ لە تایبەتمەندیی (حصري) دەسەڵاتەکانی فیدراڵی کە لە ماددەی (١١٠)ی دەستووری کۆماری عێراقی فیدراڵیدا هاتوون.

ماددەی (٥)

گەلی هەرێمی کوردستان پێك هاتووە لە کورد، تورکمان، عەرەب، کلدان سریان ئاشووری، ئەرمەن و هاووڵاتیانی دیکەی هەرێمی کوردستان.

ماددەی (٦)

ئەم دەستوورە دان دەنێت بە ناسنامەی ئیسلامی زۆرینەی گەلی هەرێمی کوردستان و ڕێزی لێ دەگرێ، و دان بە تەواوی مافە ئایینیەکانی مەسیحی و ئێزدیەکان و ئەوانی دیکە دادەنێ و سەربەستیی بیروباوەڕو بەڕێوەبردنی ڕێو

ڕەسم و داب و نەریتی ئایینی لە هەرێمدا بۆ هەموو کەسێك دابین دەکات و بنەماکانی شەریعەتی ئیسلام سەرچاوەیەکی سەرەکیی یاسادانانن ونابێ:

یەکەم: یاسایەك دابندرێت ناکۆك بێت لەگەڵ حوکمە نەگۆڕەکانی ئیسلام.

دووەم: یاسایەك دابندرێت ناکۆك بێت لەگەڵ بنەماکانی دیموکراسی.

سێیەم: یاسایەك دابندرێت ناکۆك بێت لەگەڵ ئەو ماف وئازادیە بنەڕەتیانەی لەم دەستوورەدا هاتوون.

ماددەی (٧)

گەلی کوردستان–عێراق مافی دیارکردنی چارەنووسی خۆی هەیە و بەویستی ئازادانەی خۆی ئەوەی هەڵبژاردووە کە کوردستان هەرێمێکی فیدراڵی بێ لە چوارچێوەی عێراقدا مادام عێراق پابەند بێ بە سیستەمی فیدراڵی، دیموکراتی، پەرلەمانی، فرەلایەنی و مافەکانی تاکو کۆی مرۆڤەوە، بەو جۆرەی کە لە دەقی دەستووری فیدراڵیدا هاتووە.

ماددەی (٨)

یەکەم: ئەو پەیماننامەو ڕێککەوتننامە نێو دەوڵەتیانەی کە حکومەتی فیدراڵ لەگەڵ هەر دەوڵەتێك یان لایەنێکی بیانیدا مۆریان دەکاو پێوەندیان بە پێگە، یان بە مافەکانی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، کاریان پێدەکرێت لە هەرێمدا ئەگەر پەرلەمانی کوردستان–عێراق بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی ڕەزامەندیان لەسەر بدات.

دووەم: هەتا پەرلەمانی کوردستان–عێراق بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی ڕەزامەندی نەدات، کار بەو پەیماننامەو ڕێکەوتننامانە ناکرێت بەرامبەر بە هەرێمی کوردستان کە حکومەتی فیدراڵ لەگەڵ دەوڵەتێکی بیانی مۆریان دەکات ئەگەر هەندێ پرس لە خۆ بگرن کە لەدەرەوەی ئەو دەسەڵاتە

(حصرية) تایبەتیانە بن کە بە پێی ماددەی (١١٠)ی دەستووری فیدرالی، بۆ حکومەتی فیدراڵ دیارکراوون.

سێیەم: هەرێمی کوردستان مافی ئەوەی هەیە رێکەوتننامە لەگەڵ دەوڵەتە بیانیەکان، یان هەرێمەکانی نێویانەوە مۆربکات سەبارەت بەو پرسانەی ناکەونە نێو ئەو دەسەڵاتە (حصرية) تایبەتیانەی کە بە پێی ماددەی (١١٠) لە دەستووری فیدراڵیدا، بۆ حکومەتی فیدراڵی دیارکراوون.

چوارەم: ئەو رێککەتننامەی لە نێوان هەرێمی کوردستان و دەوڵەتانی بیانی، یان هەرێمەکانی نێویانەوە مۆر دەکرێن دەخرێنە بەر چاوی حکوومەتی فیدراڵ بۆ پەسندکردن و ئەگەر حکوومەتی فیدراڵ لەبەر چەند هۆیەکی دەستووری ویاسایی رەزامەندی لەسەر نەدان جێبەجێ ناکرێن.

ماددەی (٩)

هەرێم مافێکی بنچینەیی و دەستووری بەرامبەر بە دەسەڵاتە فیدراڵیەکاندا هەیە لە:

یەکەم: بەشێکی دادپەروەرانە لە داهاتە فیدراڵیەکاندا، بە بەخشش و یارمەتی و قەرزە نێو دەوڵەتیەکانەوە لەسەر بنەمای هاوشانیی رێژەیی دانیشتووان و لەبەرچاوگرتنی ئەو بارەی تووشی کوردستان–عێراق بووە لە سیاسەتی کۆمەڵکوژی و سووتاندن و وێرانکردن و بێبەشکردنی گەلەکەی لە مافی شیاوی خۆی بە درێژایی فەرمانڕەوایی رژێمەکانی پێشوو، ئەمەش بە پێی هەردوو ماددەی (١٠٦و١١٢)ی دەستووری فیدراڵ.

دووەم: بەشداریکردنێکی دادپەروەرانە لە بەڕێوەبردنی دامودەزگا جۆراوجۆرەکانی دەوڵەتی فیدراڵ و نێردە (البعثات)و کورسیەکانی خوێندن (الزمالات الدراسية) و شاندەکان و کۆنفرانسە هەرێمی و نێودەوڵەتیەکاندا بە

شێوەیەکی گونجاوو هاوشان و سپاردنی پلەکانی فەرمانبەریی لە فەرمانگە فیدراڵیەکان لە هەرێمی کوردستاندا بە هاوڵاتیانی خۆی بە پێی ماددەی (١٠٥) لە دەستووری فیدراڵیدا.

ماددەی (١٠)

شاری هەولێر پایتەختی هەرێمی کوردستانەو پەرلەمانی هەرێمیش بۆی هەیە شارێکی دیکەی کوردستان بکاتە پایتەخت بە زۆرینەی دوو لەسەر سێ ی ژمارەی ئەندامانی.

ماددەی (١١)

یەکەم: هەرێمی کوردستان–عێراق ئاڵایەکی تایبەتی هەیە کە لە تەك ئاڵای فیدراڵیدا هەڵدەدرێ، هەروەها دروشم و سروودی نیشتمانی و جەژنی نەتەوایەتیی خۆی (نەورۆز)یشی هەیەو ئەمەش بە یاسا رێك دەخرێ.

دووەم: ئاڵاکە پێك دێت لە ڕەنگی سوور، ئینجا سپی ئینجا سەوزو خۆرێکیش بە رەنگی زەرد دەکەوێتە ناوەڕاستیەوە کە بیست و یەك تیشکی لێوە دەردەچن و بەیاسایەك ئەندازەکانی دیاردەکرێن و مانای پێکهاتەکانی ڕووندەکرێتەوە.

سێیەم: پشووە فەرمیەکان و نیشانەو میداڵیاکان بە یاسایەك رێکدەخرێن.

ماددەی (١٢)

هەرێمی کوردستان، بە پێی بڕگەی (پێنجەم) لە ماددەی (١٢١)ی دەستووری فیدرالی، هێزێکی پێشمەرگەی بەرگریکاری هەیە بۆ پاسەوانیی هەرێم، کە پێکهاتەو ئەرکەکانی بە یاسایەك رێکدەخرێن و نابێ مێلیشیای چەکدار لە دەرەوەی چوارچێوەی یاسا پێکبهێنرێن.

ماددەی (١٣)

ڕێگە نادرێ بە دانانی یان هەموارکردنی یان لێخۆشبوونی هیچ ڕەسم یان باجێك لە هەرێمی کوردستاندا بەبێ ڕەزامەندیی پەرلەمانی کوردستان و پەسەند کردنی بە یاسایەك.

ماددەی (١٤)

یەکەم: کوردی و عەرەبی دوو زمانی فەرمیی هەرێمی کوردستانن و ئەم دەستوورە مافی هاوولاّتیانی هەرێمی کوردستان دەستەبەر دەکات لە فێرکردنی منداڵەکانیان لە دام و دەزگا فێرکاریەکانی حکوومەتدا بە پێی مەرج و ڕێککاریەکانی پەروەردەیی بە زمانی زگماکی خۆیان. ئەمەش زمانەکانی تورکمانی و سریانی و ئەرمەنیش دەگرێتەوە.

دووەم: زمانی تورکمانی و سریانی دوو زمانی ڕەسمین لە تەك زمانی کوردی و عەرەبیەوە، لەو یەکە کارگێڕییانەدا کە ئەوانەی بەو زمانانە دەدوێن، زۆرینەی دانیشتووان پێك دێنن. ئەمەش بە یاسایەك ڕێکدەخرێ.

سێیەم: لە هەرێمی کوردستان کار بە حوکمەکانی ماددەی (٤)ی دەستووری فیدراڵی دەکرێت لە بارەی زمانی فەرمیەوە لە هەر جێیەك بواری یاسایی هەبێت بۆ جێبەجێکردنی.

ماددەی (١٥)

هەرێمی کوردستان پشت بە سیستمی ئابووری و بازاری کێبرکێی ڕەوا دەبەستێ لەگەڵ هاندان و گرتنەبەری پەرەپێدانی ئابووری لەسەر بنەمای نوێ و وەبەرهێنان، بەهەر دوو ڕووی گشتی و تایبەتیەکەیەوە، قۆرخکردنیش (احتكار) بە یاسا نەبێ ڕێگەی پێ نادرێ.

ماددەی (١٦)

هەموو دەسەڵاتەکانی هەرێم، بە پێی بەرپرسیارێتیان بەرامبەر بە نـەوەکانی ئێستاو دوا ڕۆژەوە، ئەرکی پاراستنی ژینگەو پێداویستیە سەرەکیەکانی ژیان و ژینگەی سروشتی و ژینگەی مرۆڤیان لـە هەرێمی کوردستاندا لـەسەر شانە، یاساش چـۆنیەتیی دروسـتکردنی ناوچـە پاوانکراوەکـانی دەشـت و دەرو گیانلـەبەرەکان و ڕووەکە سروشتیەکان و چۆلـەوانیەکان و هێشتنەوەیان بە شێوەی سروشتیی خۆیـان و ڕێگـە نـەدان بـە دروسـتکردنی خانووبـەرەو هەرچەشنە چالاکییەکی فیزیکی دیکە تیایاندا، ڕێك دەخا.

ماددەی (١٧)

یەکەم: داهات وسەرچاوە گشتیەکانی سامانی سروشتی و ئاوی ژێر زەوی و کانە دەرنەهێراوەکان و ئاوی سەر زەوی و کانە بەردو کانگاکان، سامانی گشتین و دەرهێنان و بـە کارهێنـان و بـەڕێوەبردن و مەرجـەکانی ڕەفتـار لـەسەرکردنیان بە یاسایەك ڕێکدەخرێن کە بۆ بەرژەوەندی نەوەکانی ئێستاو دوا ڕۆژ پارێزگاریان لێ بکا.

دووەم: زەوی و سامانە گشتیەکانی هەرێم مولَکی گەلی کوردستان–عێراقن و چۆنیەتی ڕەفتار لـەسەر کردن و بە کارهێنانیان بە یاسایەك ڕێکدەخرێ.

دەروازەی دووەم

مافە سەرەکیەکان

بەشی یەکەم

مافە شارستانی و سیاسیەکان

ماددەی (١٨) پابەندبوون وجێبەجێکردن:

یەکەم: دەسەلاتەکانی یاسادانان و جێبەجێکردن و دادوەریی هەرێمی کوردستان پابەند دەبن بەو مافە سەرەکیانەی کە لەم دەستوورەدا هاتوون وەك یاسایەکی سەرەکی کە دەبێ پیادە بکرێن و جێبەجێ بکرێن، وەك مافە بنەرەتیەکانی هاولاتیانی هەرێم.

دووەم: ئەو دەق و حوکمانەی تایبەت بەو مافە سەرەکیانەی لەم دەستوورەدا هاتوون، هەرکاتێ جێبەجێ کردنیان لە توانادا هەبێ، کەسی سروشتی و مەعنەوی دەبێ پابەندبن پێیانەوە، بە لەبەرچاوگرتنی سروشتی مافەکەو سروشتی ئەو ئەرکەی مافەکە دەی سەپێنێ.

سێیەم: ئەومافە سەرەکیانەی بۆ کەسی سروشتی هاتوون لەم دەستوورەدالەسەر کەسی مەعنەویش جێبەجێ دەبن لە هەرێمی کوردستاندا ئەگەر سروشتەکەی بۆ جێبەجێکردن بگونجێ.

ماددەی (١٩) کەرامەت و ژیان و ئازادی:

یەکەم: کەرامەتی ئادەمیزاد پارێزراوەو رێزلێگرتن و پاراستنی ئەرکی هەموو دەسەلاتەکانی هەرێمە.

دووەم: هەموو کەس مافی ژیان و ئازادیی هەیەو بە یاسا نەبێ نابێ هیچ کەس لێیان بێبەش بکرێ یان لێی بەر تەسك بکرێنەوە.

سێیەم: نابێ لە دژ هیچ کەسێك شێوازەکانی ئازاری جەستەیی، یان دەروونی بەکاربهێنرێن، بە شێوەیەکی نامرۆڤانە رەفتاری لەگەڵدا بکرێ، سووکایەتی پێ بکرێ، یان بەبێ رەزامەندی ئازادانەی خۆی تاقیکردنەوەی پزیشکی یان زانستی و هی دیکەی لەسەر ئەنجام بدرێ. پشت بەهیچ دانپێدانانێکیش نابەسترێ کە بە زۆر، بە ئازاردان، بە هەرەشە یان بە ترساندن وەرگیرابێ، هەرکەسێکیش تووشی ئازاردان یان رەفتارێکی توندوتیژی، یان سووکایەتی پێکردن بووبێ مافی خۆیەتی قەرەبووی ئەو زیانە جەستەیی و دەروونیانەی بۆ بکرێتەوە کە تووشی هاتوون.

چوارەم: لە چوارچێوەی ئەو خزمەتە گشتییەدا نەبێ کە بە پێی یاسا لەسەر هەمووان جێبەجێ دەکرێ، نابێ هیچ کەس ناچار بکرێ کارێکی بێگاری بکات.

پێنجەم: کاری بێگاری بەسەر کەسدا ناسەپێندرێ تەنها بە بڕیارێکی دادوەری نەبێ کە لەکاتی سزاداندا دیاریدەکات.

شەشەم: هەموو کەس مافی ئاسایشی کەسیی (شخصي) خۆی هەیە.

حەوتەم: هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە رێز لە ژیانی تایبەتی وخێزانی و ناو ماڵ و هەموو پێوەندیپێوەکردنەکانی بگیرێ. خانوو و ماڵ و هاوشێوەیان رێزیان هەیەو نابێ پێشێل بکرێن. بە پێی یاساو بە فەرمانێکی دادوەری نەبێ کەس بچێتە نێویانەوە، بپشکندرێن یان بخرێنە ژێر چاودێریەوە. هەروەها پشکنینی هەموو کەسێك یان شتومەکەکانیشی بەبێ هۆیەکی یاسایی قەدەغەیە.

هەشتەم: هەموو کەس مافی هاوسەرگیری و پێکهێنانی خێزانی هەیەو گرێبەستی هاوسەرگیری بە زۆری و بەبێ ڕەزامەندیی تەواوی هەردوو لا ئەنجام نادرێ.

نۆیەم: زۆر لێکردن لە ئاییندا نیە، و هەموو کەس مافی ئازادیی ئایین و بیرو باوەرو هزر و ویژدانی هەیەو حکوومەتی هەرێم ئازادیی موسڵمان و مەسیحی و ئێزدی و کەسانی دیش لە بە جێگەیاندنی رێو رەسمی خواپەرستی و داب و نەریتە ئایینیەکاندا دەستەبەر دەکا، بێ ئەوەی کەس پێشیان پێ بگرێ، هەروەها رێزی مزگەوت و کەنیسەو شوێنەکانی دیکەی خواپەرستی دەستەبەر دەکاو بۆ پاراستنی رێزی ئەو شوێنانەو پیرۆزیی پەیامەکەیان، قەدەغەیە مزگەوت و کەنیسەو شوێنەکانی خواپەرستی بکرێنە گۆرەپانی چالاکیی حزبی و سیاسیی.

دەیەم: هەموو کەس مافی ئازادیی دەربڕینی هەیەو پێویستە ئازادیی رۆژنامەنووسی و هۆیەکانی رادەربڕین و راگەیاندن و فرەلایەنیان مسۆگەر بکرێ، بەلام ئەم مافە توانج و تەشەرەو دەستدرێژی بۆ سەر مافی خەڵکی دیکەو سووکایەتی بە پیرۆزیە ئایینیەکان و هاندان بۆ توندوتیژی و برەوپێدانی رق و کینە لە نێو پێکهاتەکانی گەلی کوردستان–عێراقدا ناگرێتەوە.

یازدەهەم: مافی بە دەستهێنانی زانیاری بەیاسایەك دەستەبەردەکرێ.

دوازدەهەم: حکومەتی هەرێم ئازادی پێوەندی پێوەکردن و ئاڵوگۆرکردنی پۆستەیی و بروسکەیی و تەلەفۆنی و ئەلیکترۆنی دەستەبەر دەکاو نابێ چاودێریان بخرێتە سەر، گوێیان لێ بگیرێ یان ئاشکرا بکرێن، مەگەر بە پێوستیەکی یاسایی، یان ئاسایشی وبە بڕیارێکی دادوەری بێت.

سێزدەهەم: حکومەتی هەرێمی کوردستان سەرپەرشتیکردنی تازەپێگەیشتووان و گەنجان و گەشەپێدانی تواناکانیان و پاڵپشتی دەستپێشخەریەکانیان و دروستکردنی دامودەزگای پێویست بۆ پێگەیاندنیان دەستەبەر دەکات و بواریان بۆ دەرەخسێنێ تا بتوانن شان بەشانی پێشوەچوونە زانستی و تەکنەلۆژیەکانی جیهان بڕۆن، بۆ ئەوەی ڕۆڵێکی چالاکانە لە کۆمەڵدا بگێڕن و بەهرەکانیان لە وەبەرهێنانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و زانستیدا بەکاربێنن و بەرنامە و پلان بۆ وەدیهێنانی ئەو ئامانجانە دادەنێ.

چواردەهەم: وەرزش کردن مافی هەموو هاوولاتیەکە و ئەرکی حکومەتی هەرێمی کوردستانە هانی بۆ بداو دامەزراوەکانی تایبەتی بۆ دامەزرێنێ و پێداویستیەکانی بۆ ئامادە بکات.

پازدەهەم: هونەر و وێژە (ئەدەب) و توێژینەوەی زانستی لە هەموو کۆت و بەندێك ئازادە و پێویستە ئازادی ئەکادیمی بۆ توێژینەوەی زانستی دەستەبەر بکرێ و هان بدرێ و پشتەوانیی زانکۆکان و ناوەندە زانستیەکان بکرێ و سەرپەرشتی بکرێن وحەرەمەکانیان بپارێزرێ و بنیاتی (مقومات) کەسایەتی مەعنەویان دەستەبەر بکرێ و بەڕێوەبردنیان لەسەر بناغەی کارگێری نامەرکەزی گەشە پێبدرێت.

شازدەهەم: حکومەتی هەرێم پاراستنی خاوەنداریێتی هزری و مافی دانان (تالیف)و بلاوکردنەوەو بڕوانامەی داهێنان (براءات الاختراع) و نیشانە بازرگانیە تۆمارکراوەکان (العلامات التجارية المسجلة) دابین بکات.

حەڤدەهەم:

١. هەموو کەس مافی ئازادی کۆبوونەوە و پێکهێنانی کۆمەڵەو رابیتەو یەکێتیەکانی هەیە و دەسەلاتەکانی هەرێم هەوڵ دەدەن ڕۆڵ و

سەربەخۆیی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای شارستانی بەهێز بکەن و هەموو کەسێکیش بە پێی یاسا مافی خۆپیشاندان و مانگرتنی ئاشتیخوازانەی هەیە.

٢. ئەو کۆمەڵانە قەدەغە دەکرێن کە ئامانجیان، یان کردەوەکانیان لەگەڵ حوکمەکانی ئەم دەستوورە و یاساکان ناکۆك بن یان هەڵوێستێك وەربگرن کە دژی پێکەوە ژیانی ئاشتیخوازانەو لێك نزیك بوونەوەی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانی گەلی کوردستان–عێراق بێت.

هەژدەهەم:

١. ئازادی دامەزراندنی حیزبەکان دەستەبەرکراوە و بە پێی یاسا ڕێکدەخرێ، بە مەرجێك کە لە پێڕەوی ناوەخۆ و ڕێکخستن و چالاکی و مافی ئەندامەکانیان پابەند بن بە بنەما سەرەکیەکانی دیمەکراسی و مافی مرۆڤـ وحوکمەکانی ئەم دەستوورەو ڕێزگرتن لە ئاڵای کوردستان و سروودە نیشتمانیەکەی.

٢. نابێت حیزب لقی پارتێکی بیانی یان پاشکۆ بێت بۆ بەرژەوەندیەکانی لایەنێکی بیانی.

٣. ئەو حیزبەی هەوڵ بدات لە ڕێگای ئامانجەکانی، یان چالاکی، زیان بە سیستەمی بنەڕەتی دیموکراتیی هەرێمی کوردستان بگەیەنێ، یان لای بەرێ، یان هەڕەشە لە یەکپارچەیی هەرێم، یان پێکەوەژیانی ئاشتیخوازانەی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانی بکا، بە سەرپێچیکاری دەستوور دادەندرێ و دادگای دەستووریش لایەنی تایبەتمەندە بۆ بڕیار دان لەسەر ئەو سەرپێچیە دەستووریەی دراوەتە پاڵی و رادەی مەترسیداریی سەرپێچیەکە.

٤. هەر قەوارە، یان ڕێبازێك، پەیڕەوی لە بیروباوەڕێکی فاشی، ڕەگەزپەرستانە، تیرۆریستی، بە کافر دانان، پاکتاوی ڕەگەزی یان ئایینی بکا، هاندەری بێت، ڕێی بۆ خۆش بکات، پێیدا هەڵبدات، برەوی پێ بدات یان پاساوی بۆ بێنێتەوە، قەدەغە دەکرێ و کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان پابەندن بە بەربەرەکانیکردن دژی هەموو شێوەکانی تیرۆرو کارکردن بۆ پاراستنی خاکی هەرێم لەوەی ببێتە بنکە، بەردەبازی هاتوچۆ، یان گۆڕەپان بۆ چالاکیەکانی.

٥. حزب دەبێ داهات و سەرچاوەکەی و چۆنیەتی بەکارهێنانی بۆ دەسەڵاتی یاسایی تایبەتمەند ئاشکرا بکات.

نۆزدەهەم: دەرکردنی بە کۆمەڵ قەدەغەیە.

بیستەم: هەموو کەس لە چوارچێوەی یاسادا مافی خاوەندارێتی و میرات و وەسیەتکردن لەو ماڵو مولکەی دا هەیە کە لە ڕێگایەکی ڕەواوە بە دەستی هێناوە، خاوەندارێتی تایبەتی پارێزراوەو نابێ لێی وەربگیرێ، یان بێبەش بکرێت، مەگەر بۆ بەرژەوەندی گشتی و بە پێی یاسا بێت، ئەویش بەرامبەر قەرەبووکردنەوەیەکی دادپەروەرانە و دەستبەجێ، کە لە کاتی دەست لێ هەڵگرتنی خاوەنەکەی تێ نەپەڕێ، مەگەر بە نووسین ڕەزامەندی لەسەر بدات.

ماددەی (٢٠) یەکسانی:

یەکەم: هەموو کەس بەرامبەر بە یاسا یەکسانە.

دووەم: هەموو چەشنە جیاکاریەك لەسەر بناغەی نەژاد، ڕەنگ،ڕەگەز، زمان، پێگەی کۆمەڵایەتی، وڵاتنامە، بنەچە، ئایین، بیروباوەڕ، هزر، تەمەن، باری ئابووری، کۆمەڵایەتی، سیاسی، یان کەم ئەندامی قەدەغەیە.

بنەمای یەکسانیش کۆسپ ناخاتە پێش سڕینەوەی شوێنەوارو دەرهاوێشتەکانی ئەو ستەمەی لە ڕابردوودا لەلایەن ڕژێمە فەرمانڕەواکانی پێشووەوە دەرهەقی هاولاتیانی کوردستان–عیراق و پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینی و زمانەوانیەکان کراوە.

سێیەم: پیاوو ژن بەرامبەر بە یاسا وەك یەکن و حکومەتی هەرێم دەبێت هەوڵ بدات هەموو کۆسپێك لە ڕێگای یەکسانی لە ژیان و مافە شارستانی و سیاسی و کۆمەلایەتی ورۆشنبیری و ئابووریەکاندا لابەرێ و حکومەتی هەرێم دەبێت ئەو مافانەی لەم دەستوورەو لەو پەیمانناماناەدا هاتوون کە لەلایەن دەولەتی عیراقەوە پەسەند کراون بۆ هەمووان دەستەبەر بکات.

ماددەی (۲۱) مافی هاونیشتمانی:

یەکەم: هەر هاولاتیەك (۱۸) ساڵ لە تەمەنی تەواو کردبێت مافی دەنگدانی هەیە لەهەر هەلبژاردن، یان ڕاپرسیەك دا کە لەناو هەرێمی کوردستاندا ڕێك دەخرێت لە ناوچەی نیشتەجێ بوونی.

دووەم: هەر هاولاتیەك (۱۸) ساڵی تەواو کردبێت بۆی هەیە پۆستە گشتیەکان وەربگرێت.

سێیەم: ئازادی نیشتەجێ بوون و هاتوچۆ و گەشت (سفر) لە چوارچێوەی یاسادا دەستەبەر کراوە.

چوارەم: هەموو هاولاتییەك بۆی هەیە سکالا یان عەرزوحاڵ بداتە دەسەلاتەکانی هەرێم و ئەوانیش بۆیان نیە وەرینەگرن، هەروەها مافی ئەوەی هەیە وەلامێکی خێراش وەربگرێتەوە. وەرنەگرتنی سکالا یان درەنگ وەلامدانەوەی بەبێ پاساوێکی یاسایی، بەرپرسێتیی یاسایی دێنێتە کایەوە.

ماددەی (٢٢) مافی دادگایی کردنی داد پەروەرانە:

یەکەم: لایەنی لێکۆڵینەوە دەبێ، لە ماوەی (٢٤) کاتژمێردا لە کاتی گیرانی تۆمەتبارەوە، پەڕاوی لێکۆڵینەوەکە بداتە دادوەری تایبەتمەند و نابێ ئەم ماوەیە درێژ بکرێتەوە، مەگەر بۆ جارێك و ئەویش هەر بۆ هەمان ماوە بێت.

دووەم: نابێ هیچ کەسێك دەستبەسەر بکرێ و گرتن، بەندکردن یان زیندانیکردن، تەنیا بە پێی یاسا وبەبڕیارێك کە لایەنێکی دادوەریی تایبەتمەند دەریکردبێ ڕەوایە. پێویستە کەسی دەست بەسەرکراو دەستبەجێ و بە زمانی خۆی لەو تۆمەتە ئاگادار بکرێ کە دراوەتە پاڵی. تۆمەتبار بۆی هەیە کۆمەك لە پارێزەرێك وەربگرێ ئەگەر تۆمەتبارەکەش بۆ خۆی پارێزەرێکی نەبوو داکۆکی لێ بکات، دەبێ دادگا لەسەر خەرجیی حکومەت ولە هەردوو قۆناغی لێکۆڵینەوە ودادگاییکردندا، پارێزەرێك بگرێ بۆ بەرگریکردن لەو کەسەی تۆمەتی تاوان، یان کەتنێکی دراوەتە پاڵ.

سێیەم: تۆمەتبار بێ تاوانە تا ئەو کاتەی لە دادگاییکردنێکی یاسایی و دادپەروەرانەدا تۆمەتەکەی لەسەر ساغ دەبێتەوە، تۆمەتبار پاش ئازادکردنی، جارێکی دیکە بە هەمان تۆمەت دادگایی ناکرێتەوە، مەگەر بەڵگەی نوێی لەسەر دەرکەوتبن.

چوارەم: هەموو کەس مافی هەیە لە دادگایەکی تایبەتمەندو خێراو دادپەروەرانەدا دادگایی بکرێ.

پێنجەم: بە بێ دەقێکی یاسایی، نە تاوان هەیە و نە سزا وناکرێ هیچ کەس بە کردن، یان بە نەکردنی کارێك کە لە کاتی ئەنجامدانیدا تاوان نەبووە سزا بدرێ.

شەشەم:

١. کاریگەریی یاسا بۆ دواوە ناگەڕێتەوە، مەگەر دەقێك بە پێچەوانەی ئەمەوە هەبێت. ئەم هەڵاوێردنەش باج و ڕەسمەکان ناگرێتەوە.

٢. کاریگەریی یاسای سزایی بەرەودواوە ناگەڕێتەوە، مەگەر لە بەرژەوەندی تۆمەتبار بێ.

حەوتەم: سزا شتێکی (شخصی) کەسیە.

هەشتەم: نابێ سزایەکی توندتر لەوەی لە کاتی ئەنجامدانی تاوانەکەدا کاری پێکراوە لەسەر کەس بسەپێندرێ.

نۆیەم: نابێ کەس لەسەر تاوانێك دادگایی بکرێ، یان سزا بدرێ کە پێشتر ، بە پێی یاسا، تێیدا بێ تاوان دەرچووە، یان لەسەری حوکم دراوە.

دەیەم: نابێ کەسانی سیڤیل (مەدەنی) لە دادگایەکی سەربازیدا دادگایی بکرێن.

یازدەهەم: نابێ کەس بگیرێ یان بەند یان زیندانی بکرێ، لەو شوێنانە نەبێ کە بە پێی یاسا بۆ ئەم مەبەستە دیارکراون، ئەوانیش دەبێ چاودیری لەش ساغیی کۆمەڵایەتیان بەسەرەوەبێ و لە ژێر دەسەڵاتی حکومەتدا بن.

دوازدەهەم: دەبێ ڕێز لە بیر و باوەری ئایینی و بنەما ڕەوشتیەکانی زیندانیان بگیرێ.

بەشی دووەم
مافە کۆمەڵایتی و ئابوورییەکان

ماددەی (٢٣)

یەکەم: حکومەتی هەرێمی کوردستان چاودێریی خانەوادەی شەهیدانی بزووتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کوردستان–عێراق و پێشمەرگەو خانەوادەی قوربانیانی ئەنفال و کیمیاباران و ئەو کەسانە دەستەبەردەکات کە لە ئاکامیاندا تووشی نەخۆشی هەمیشەیی بوون. ئەوانە، بە خۆ بە منداڵەکانیانەوە، ئەگەر شیاوی کارەکە بن، بە پێی یاسا، پێش دەخرێن لە کاتی ڕەخساندنی هەلی کارکردن.

دووەم: دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان کار بۆ ئەوە دەکەن کە حکومەتی فیدراڵی عێراق بەرپرسیارێتی دەستووری و یاسایی و ئەخلاقی خۆی لەئەستۆ بگرێ، بەرامبەر بە سیاسەتی سەرکوتکردنی حکومەتە ناوەندیە یەك لە دوای یەکەکان دژی قوربانیانی ناوبراو لە بڕگەی یەکەمی سەرەوەدا، بە بەندکراوە سیاسیەکان و زیانلێکەوتووانیشەوە، ئەمەش بە قەرەبووکردنەوەیان و دەستەبەرکردنی مافەکانیان لە دابینکردنی سەرچاوەی ژیانێکی سەربەرزانە و چاودێریکردنی تەندروستیان.

ماددەی (٢٤)

یەکەم: هەموو کەس مافی ئەوەی هەیە ئاستێکی گوزەرانی تەواوی هەبێ بۆ ئەوەی سەربەرزانە بژی کە خۆراك و پۆشاك و خانووبەرەشی دەگرێتەوە.

دووەم: هەموو کەس مافی ئەوەی هەیە دەستی بە چاودیریی لەش ساغی و چارەسەریی پزیشکی رابگا، بێ لەبەر چاو گرتنی توانای خەرجیەکانی.

سێیەم: هەموو کەس مافی بیمەی کۆمەڵایەتی هەیە، بە تایبەتی لە کاتی دایکایەتی و نەخۆشی و بێکاری و پێکان و پەککەوتەیی و لەدەستدانی سەرچاوەی گوزەران، کە بە هۆیەکی بەدەر لە ویستی خۆیەوە بێ، و لە حاڵەتی پیری و لانەوازەییدا.

چوارەم: کەس ناچارناکرێت کارێك، یان فەرمانێك بەبێ خواهیشتی خۆی ئەنجام بدات.

پێنجەم: کرێکار مافی ئەوەی هەیە بۆ کاری یەکسان هەقدەستی یەکسان وەربگرێ و بە یاساش پەیوەندی نێوان کرێکار و خاوەن کار لەسەر بنەماکانی ئابووری رێکدەخرێ، لەگەڵ ڕەچاو کردنی رێساکانی دادپەروەری و کۆمەڵایەتی.

ماددەی (٢٥)

پێویستە دەسەڵاتەکانی هەرێم چاودێری خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان بکەن وڕایان بهێنن بۆ ئەوەی تێکەڵ بە کۆمەڵ بن، ئەمەش بە یاسایەك رێکدەخرێت.

ماددەی (٢٦)

حکومەتی هەرێم مافی دامەزراندنی کۆمەڵە و سەندیکا و ڕێکخراو و یەکێتیە پیشەییەکان و چوونەناوی بەئازادانەیان دەستەبەر دەکاو ئەمەش بە یاسایەك ڕێکدەخرێ.

ماددەی (٢٧) فێرکردن و خێزان:

یەکەم: حکومەتی هەرێم خوێندنی بە خۆڕایی لە هەموو قۆناغەکانی بنەڕەتی و دواناوەندی و زانکۆیی، هەروەها ڕاهێنانی پیشەیی و فێرکردنی تەکنیکی دەستەبەر دەکا. خوێندن تا تەواوکردنی قۆناغی بنەڕەتی تەوزیمیە.

دووەم: حکومەتی هەرێم هەڵمەتی نەهێشتنی نەخوێندەواری لە ئەستۆ دەگرێت.

سێیەم: خێزان کرۆکی بنەڕەتی کۆمەڵگایە، لەم ڕوانگەیەوەش پێویستە دایکان و منداڵان بپارێزرێن و چەوساندنەوەی ئابووریی منداڵان قەدەغە بکرێ.

چوارەم: حکومەتی هەرێم دامەزراندنی خانەی تایبەتی بۆ سەرپەرشتی و پاراستنی ئەو ژنانە لە ئەستۆ دەگرێ، کە لەبەر چەند هۆیەکی کۆمەڵایەتی، دڵنەوایی خێزانییان لە دەستداوە.

پێنجەم: هەموو شێوەیەکی جیاکاری و توندوتیژی و ناهەقی لە نێو کۆمەڵگا و قوتابخانەو خێزاندا قەدەغە دەکرێ.

ماددەی (٢٨) مافی بەکاربەران (المستهلك)

پێویستە دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان پارێزگاری لە مافەکانی بە کاربەران بکەن و بواری یاساییان بۆ پێك بێنن بۆ ئەوەی توانای بەرگریان هەبێ لە مافەکانیان و کۆمەڵە و یەکێتیی تایبەت بەخۆیانەوە دابمەزرێنن.

بەشی سێیەم
مافە نەتەوەیی و ئایینیەکانی پێکهاتە جۆراوجۆرەکانی هەرێمی کوردستان-عێراق

ماددەی (٢٩)

ئەو کەسانەی سەر بە یەکێك لە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانن لە هەرێمدا مافی ئەوەیان هەیە بە ناوی خۆیانەوە بە فەرمی بناسرێن و مافی ئەوەشیان هەیە، ناوی شوێنە خۆجییە نەریتیەکانیان بە زمانی خۆیان بەکار بێنن، لەگەڵ پابەندبوونیان بە حوکمەکانی یاسای زمانەکانی کارپێکراو لە هەرێمی کوردستاندا.

ماددەی (٣٠)

یەکەم: نابێ حوکمەکانی باری کەسێتیی پەیڕەوانی ئایینێك لە سەر پەیڕەوانی ئایینێکی دیکەدا بسەپێندرێن.

دووەم: پەیڕەوانی ئایین و ئایینزاکانی نا موسوڵمان وەك مەسیحی و ئێزدیەکان وئەوانی دی، بۆیان هەیە ئەنجومەنی ئایینی خۆیان دابمەزرێنن و پەیڕەوی لە حوکمەکانی تایبەت بە باری کەسێتیان بکەن کە بە یاسا دیار دەکرێن و دادگای ماددە کەسیەکانیش لێیان دەڕوانێو حوکمەکانی ئەم یاسایانەی پێوەندیان بە ماددە کەسیەکانی ئەوانەوە هەیە، هەتا بەیاسایەك هەمواردەکرێن، یان هەڵدەوەشێنرێنەوە، کاریان پێ دەکرێ.

ماددەی (٣١) پابەند بوونی دەسەڵاتەکان بە دەستەبەرکردنی یەکسانیەوە

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان دەبێ بنەمای یەکسانیەکی کارا دەستەبەر بکەن و کاربکەن بۆ بەدیهێنانیان لەنێو خەڵکانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینیەکانداو کەشێکی وا ئامادە بکەن کە پاراستنی دابین بکات ناسنامەیان و ڕێکاری پێویست بۆ پتەوکردنیشی بگرنەبەر.

ماددەی (٣٢) پابەند بوونی دەسەڵاتەکان بە دوورکەوتنەوە لە دوورخستنەوەی بەزۆرەملیێ:

یەکەم: دەسەڵاتەکانی هەرێم دەبێ کەسانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینیەکان بپارێزن لە گرتنەبەری هەر ڕێکارێك بە مەبەستی دوور خستنەوەی بە زۆرەملێیان و دەبێ پشتیوانیان لێ بکەن و هانیان بدەن بۆ دامەزراندنی رابیتەو کۆمەڵەی تایبەت بەخۆیانەوەو بەردەوامبوونیان.

دووەم: حکومەتی هەرێمی کوردستان پابەندە بە نەهێشتنی گۆڕینی بە ئەنقەست لە ڕێژەی دانیشتوان لەو ناوچانەی کە پێکهاتەیەکی نەتەوەیی، یان ئایینی لێ دەژیت، بێ ئەوەی کاربکاتە سەر پرۆسەی سڕینەوەی شوێنەواری ئەو بە

عەرەبکردن و ڕاگوێزانە زۆرەملێییەی کە ڕژێمی بەعس لە کەرکووك وناوچەکانی دیکەی کوردستان–عێراق ئەنجامی داوون.

ماددەی (٣٣)

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان بنەمای ڕێزلێگرتن پتەو دەکەن لە نێوان هەموو ئەو کەسانەدا کەلە هەرێم نیشتەجێن، بە تایبەتی لە بوارەکانی خوێندن و راگەیاندن و ڕووناکبیری گشتیدا و هەڵومەرجی پێویست دەرەخسێنن بۆ ئەوەی کەسانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکان بەشداریەکی کارایان لەگشت بوارەکانی ژیاندا هەبێ.

ماددەی (٣٤)

هەر پێکهاتەیەکی ئایینی لە هەرێمدا مافی خۆیەتی ئەنجومەنێك بۆ گەشە پێدان و ڕێکخستنی کاروباری ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و کەلەپووریی خۆی دابمەزرێنێ و پەرەی پێ بدا، ئەمەش بە یاسایەك ڕێکدەخرێ.

ماددەی (٣٥)

ئەم دەستوورە مافی نەتەوەیی و رۆشنبیری و کارگێڕی دەستەبەر دەکات بۆ تورکمان، عەرەب، کلدان سریان ئاشوری، ئەرمەن بە مافی ئۆتۆنۆمیشەوە بۆ هەر پێکهاتەیەك کە لە هەر شوێنێك زۆرینەی دانیشتوانی هەبێت.

ماددەی (٣٦)

ئەو حوکمانەی لەو بەشەدا هاتوون سەرباری ئەو مافانەن کەلەم دەستوورەدا بۆ پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکان هاتوون.

بەشی چوارەم

ڕێککەوتن و پەیماننامەو یاسایە نێو دەوڵەتیەکان

ماددەی (٣٧)

سەرباری ئەو مافانەی لەم دەستوورەو لە یاسای نێو دەولەتیدا بۆی دەستەبەر کراون، هەرکەسێك مافی خۆیەتی کەلك لەو مافانەش وەربگرێ کەلە ڕێککەوتننامەو پەیماننامەو بەڵێننامەو جاڕنامە نێو دەولەتیەکانی پێوەندیدار بە مافی مرۆڤەوە هاتوون و عێراق چۆتە ناویانەوە، یان پەسندی کردوون.

ماددەی (٣٨) پشتێنەی کۆتبەندکردنی مافەکان:

یەکەم: نابێ هیچ کۆتێك دابنرێ لەسەر بەکارهێنانی ئەو مافە شارستانی و سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و ڕۆشنبیریانەو مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیانەی کەلەم دەستوورەدا دانیان پێدانراوە، مەگەر بەیاسا بێت، بەمەرجێ ئەو کۆتەی دادەندرێت کرۆکی مافەکان نەپێکێت، ئەویش بە پێی پێویست وباو بێت لە کۆمەڵگایەکی دیموکراتی ئاشتیخوازی بنیاتنراو لەسەر فرەلایەنی وڕێزگرتن ویەکسانی وئازادیدا. هەر کۆتێکیش بە پێچەوانەوەی ئەمەبێ بەهیچ دادەندرێت.

دووەم: هەموو کەسێکی خاوەن بەرژەوەندیی ڕاستەوخۆ بۆی هەیە لەبەردەم دادگای دەستووریی هەرێمدا تانووت لەو یاسا، یان ئەو ڕێکارە، بدات کە بە پێچەوانەی بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیە، مافەکەی کۆتبەند کردووە.

دەروازەی سێیەم

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان-عێراق

ماددەی (٣٩)

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان پێکدێن لە:

یەکەم: دەسەڵاتی یاسادانان.

دووەم: دەسەڵاتی جێبەجێکردن.

سێیەم: دەسەڵاتی دادوەری.

بەشی یەکەم

پەرلەمانی کوردستان-عێراق

ماددەی (٤٠)

پەرلەمانی کوردستان–عێراق دەسەڵاتی یاسادانان و سەرچاوەی بڕیاردانە لەسەر پرسە چارەنووس سازەکانی گەلی هەرێمی کوردستان و ئەندامەکانی لە دەنگدانێکی گشتیی ئازاد و ڕاستەوخۆی نهێنیدا هەڵدەبژێردرێن.

ماددەی (٤١)

یەکەم: شێوەی هەڵبژاردنی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان و چۆنیەتی و کاتی ئەنجامدانی و ڕێژەی نوێنەرایەتی تیادا بەپێی یاسا دیاردەکرێن.

دووەم: لە سستەمی هەڵبژاردنی ئەندامانـدا نوێنەرایـەتیی دادپەروەرانـەی پێکهاتەکانی گەلی کوردستان ودەستەبەرکردنی ڕێژەیەك کە لە (٣٠٪)ی کورسیەکانی پەرلەمانی کوردستان–عێراق کەمتر نەبێ، بۆ ژنان لەبەرچاو دەگیرێ.

سێیەم: ئەندامانی پەرلەمان نوێنەری گەلی کوردستان–عێراقن، بە هەموو پێکهاتەکانیەوە، بێ لەبەرچاوگرتنی پێوەندیی سیاسی، نەتەوەیی، ئایینی، یان ناوچەی هەڵبژاردنیانەوە.

ماددەی (٤٢)

یەکەم: خولی هەڵبژاردنی پەرلەمان چوارساڵە، کەلە ڕۆژی یەکەم کۆبوونەوەیەوە دەست پێ دەکات.

دووەم: پەرلەمان لەسەر بانگهێشتی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، لە ماوەی پازدە ڕۆژی دوای ڕاگەیاندنی دوائاکامەکانی هەڵبژاردنەوە کۆدەبێتەوە، و ئەگەر هات و بانگهێشت بۆ کۆبوونەوەی دەرنەچوو، هەر خۆی سەعات دوازدەی نیوەڕۆی ڕۆژی دوای تەواوبوونی ئەو ماوەیە کۆدەبێتەوە.

ماددەی (٤٣)

پەرلەمان یەکەم کۆبوونەوەی خۆی بە سەرۆکایەتی بە تەمەنترین ئەندامی ئەنجام دەدات و سەرۆك و جێگری سەرۆك و سکرتێری گشتی بە دەنگدانی نهێنی لە نێو ئەندامەکانیدا هەڵدەبژێردرێن.

ماددەی (٤٤)

ئەندامی پەرلەمان، پێش دەست بەکاربوونی، ئەم سوێندە دەستووریە دەخوا:
{بەخودای گەورە سوێند دەخۆم کە بەرژەوەندیی گەلی هەرێمی کوردستان و یەکێتی وکەرامەت و ماف و ئازادیەکانی هاوڵاتیان و سامانی گشتی بپارێزم و پابەندی حوکمەکانی دەستوور بم و ئەرکی ئەندامەتی بەڕاستی و دڵسۆزیەوە ئەنجام بدەم}.

ماددەی (٤٥)

ئەندامی پەرلەمان، کە سوێندی دەستووری خوارد، بە دەست کێشایەوە لە فەرمانەکەی خۆی دەژمێردرێ و پاش تەواوبوونی ماوەی ئەندامەتیی پەرلەمان بۆی هەیە بچێتەوە سەر فەرمانەکەی خۆی، یان فەرمانێکی هاوشێوەو ماوەی ئەندامەتیی پەرلەمانیشی بۆ مەبەستی پایەبەرزکردنەوە وقیدەم و پلە پێدان و خانەنشینی بۆ ئەژماردەکرێ.

ماددەی (٤٦)

نابێ ئەندامەتیی پەرلەمانی کوردستان–عێراق لەگەڵ ئەندامەتیی پەرلەمانی فیدراڵ، ئەنجومەنە خۆجێییەکان، شارەوانی یان فەرمانبەریەتیی گشتی کۆبکرێتەوەو ئەندام تەرخان دەبێ بۆ کاری پەرلەمان و لە ماوەی ئەندامەتی پەرلەماندا قەدەغەیە هیچ پیشەیەکی دیکە پیادەبکات.

ماددەی (٤٧)

یەکەم: پەرلەمان لە ساڵێکدا دوو خولی کارکردنی هەیە، ماوەی هەر یەکێکیان چوار مانگە، وپێڕەوی ناوخۆی چۆنیەتیی سازدانیان دیاردەکات.

دووەم: ئەوخولەی کاری پەرلەمان، کە بودجەی گشتی تێدا خرابێتە ڕوو، هەتا بودجەکە پەسند نەکرێ کۆتایی نایە، هەروەها، دەکرێ خولی کاری پەرلەمان بۆ تەواوکردنی هەندێ کاری دیکە، بەلای زۆری، بۆ ماوەی سی (٣٠) ڕۆژ درێژ بکرێتەوە، ئەگەر لەبەر گرنگیەکەی درێژکردنەوەی دەویست، ئەمەش بەداوای سەرۆکی هەرێمی کوردستان، یان سەرۆکی پەرلەمان، یان سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران یان بیست و پێنج کەس لە ئەندامانی پەرلەمان دەبێ.

ماددەی (٤٨)

نیسابی یاسایی پەرلەمان بە ئامادەبوونی زۆرینەی ئەندامەکانی بەدەست دێ و بڕیارەکانیشی بە دەنگی زۆرینەی ئامادە بووان دەردەچن، مەگەر دەقێکی یاسا یان پێڕەوی ناوخۆ بە پێچەوانەی ئەوە هاتبێ، ئەگەر دەنگەکانیش وەك یەك بوون، سەرۆکی پەرلەمان دەنگی یەکلاکەرەوەی هەیە.

ماددەی (٤٩)

دە ئەندامی پەرلەمان دەتوانن پێشنیازی یاسایەك یان بڕیارێك پیشکەش بە پەرلەمان بکەن.

ماددەی (٥٠)

یەکەم: ئەندامی پەرلەمان بۆی هەیە لەبارەی کاروباری ئەنجومەنی وەزیران، یان یەکێك لە وەزارەتەکانەوە، پرسیار بۆ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، یان جێگرەکەی یان یەکێك لە وەزیرەکانەوە پێشکەش بکات، و یاسا و پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ڕێکخستنی ئەم کارە لەئەستۆ دەگرن.

دووەم: دە کەس لە ئەندامانی پەرلەمان بۆیان هەیە لێپرسینەوە لە سەرۆك، یان ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران بکەن و گفتوگۆ لەسەر لێپرسینەوەکە ناکرێ تا دوای هەشت ڕۆژ لە گەیشتنی داواکاریی لێپرسینەوەکە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران. ئەگەر لێپرسینەوەکەش داوای متمانەسەندنەوەی لە سەرۆك ئەنجومەنی وەزیران یان یەکێك لە وەزیرەکانی لێکەوتەوە، ئەو کاتە متمانەسەندنەوە لە سەرۆك وەزیران بە ڕەزامەندی (٣\٢) دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان و لە وەزیر بە ڕەزامەندیی زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی پەرلەمان دەبێ.

ماددەی (٥١)

سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و سکرتێری گشتیی وئەندامانی پەرلەمان شایانی چەند ماف و ئیمتیازێکن کە سەربەخۆیی ورەوشێکی ژیانی گونجاویان بۆ دابین بکەن، ئەمەش بە یاسایەك دیاردەکرێن و ڕێکدەخرێن.

ماددەی (٥٢)

وردەکاریی و بەڕێوەچوونی کاری پەرلەمان و چۆنیەتی بەستنی کۆبوونەوە ئاسایی و نائاساییەکانی و ڕێکخستن و بەڕێوەبردنیان و حاڵەتەکانی کۆتایی هاتنی ئەندامەتی و چۆنیەتیی پڕکردنەوەی کورسیە چۆڵەکان بە یاسای پەرلەمان و پێڕەوە نێو خۆییەکەی دیار دەکرێن و ڕێك دەخرێن.

ماددەی (٥٣)

پەرلەمان بێجگە لەو ئەرکانەی بەپێی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم پێی دەسپێردرێن ئەم ئەرکانەشی لەسەر شانە:

یەکەم: بڕیاردان لەسەر پرسە چارەنووس سازەکانی گەلی کوردستان–عیراق بە دەنگی زۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامەکانی.

دووەم: ڕەزامەندی لەسەر ئەو هەموارکردنە دەستوورییانەی بە پێی ماددەی (١٢٠/چوارەم)ی ئەم دەستوورە پێشنیاز دەکرێن.

سێیەم:

١. دانانی یاسا لە هەرێمی کوردستان، کە هەموارکردن و هەڵوەشاندنەوەی یاساکانیش دەگرێتەوە لە هەموو پرسێکدا، جگە لەو پرسانەی بە تەواوی دەکەونە نێو دەسەڵاتی یاسادانانی تایبەتی (حصري) دەسەڵاتەکانی فیدراڵی کە بەپێی ماددەی (١١٠)ی دەستووری فیدراڵی پێیان دراوە.

٢. بڕیاردان لەسەر کارپێکردنی یاسا فیدراڵییەکان لە هەرێمی کوردستاندا و هەموارکردنی جێبەجێ کردنیان، ئەمەش بە یاسایەك دەبێ، جگە لەو یاسایانەی کە بەپێی ماددەی (١١٠)ی دەستووری فیدراڵی بە تەواوی دەکەونە بەر دەسەڵاتە تایبەتیەکانی (حصري) دەسەڵاتەکانی دەوڵەتی فیدراڵ، کە لەگەڵ کارپێکرانیان بەپێی حوکمەکانی دەستووری فیدراڵی، لە کوردستانیش جێبەجێ دەکرێن.

چوارەم: گرتنەبەری ڕێکاری تۆمەتبارکردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، یان جێگرەکەی بە ڕەزامەندی دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان لەسەر

بنەمای شکاندنی سوێندی دەستووری، یان پێشێلکردنێکی ساماناکی دەستوور، یان خیانەتی گەورە.

پێنجەم: متمانەدان بە وەزارەت و ئەندامەکانی یان لێوەرگرتنەوەیان. متمانەوەرگرتنەوەش لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران بە زۆرینەی (٣\٢) دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان ولە وەزیریش بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامان دەبێت.

شەشەم: چاودێریکردنی کارەکانی دەسەڵاتی جێبەجێ کردن و لێپرسینەوە لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیرەکان، بەپێی یاسا و ڕێکارەکانی پێڕەوی نێوخۆی پەرلەمان.

حەوتەم: پەسەندکردنی بوودجەی گشتی هەرێمی کوردستان و ژمێرکاریی کۆتایی وگواستنەوە لە نێو دەروازەکانی بوودجەداو بڕیاردان لەسەر ئەو خەرجیانەی لە بووجەدا نەهاتوون.

هەشتەم: پەسەندکرنی پلانە گشتیەکانی پەرەپێدان.

نۆیەم: دانانی باج و ڕەسمەکان و هەموارکردن و هەڵوەشاندنەوەیان، یان لێخۆشبوونیان.

دەیەم: بڕیاردان، بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئامادەبووان، لەسەر دروستی ئەندامەتیی لە پەرلەمان دەبێت. ئەم بڕیارەش دەکرێ، لە ماوەی سی ڕۆژ لەدوای دەرچوونیەوە، تانووتی لێ بدرێ لەبەردەم دادگای دەستووریی هەرێمەوە.

یازدەهەم: دانانی پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان و دیارکردنی میلاکی فەرمانبەرەکانی و خەملاندنی بوودجەکەی ودامەزراندنی فەرمانبەرەکانی و دیارکردنی مووچەکانیان.

دوازدەهەم: پێکهێنانی لیژنە هەمیشەیی و کاتیەکان و لیژنەکانی لێکۆڵینەوە.

سێزدەم: پەسەندکردنی پاڵاوتنی ئەندامانی دادگای دەستووریی هەرێمی کوردستان بە دەنگی زۆرینەی ژمارەی ئەندامەکانی.

چواردەهەم: پەسەندکردنی پاڵاوتنی سەرۆکەکانی ئەو دەستە و کۆمسیۆنە سەربەخۆیانەی کە لەماددەی (١٠٧)ی ئەم دەستوورەدا دەقنووس کراون، بە دەنگی زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی.

ماددەی (٥٤)

بەدەر لە حوکمی بڕگەی (حەوتەم)ی ماددەی (٦٥)، کە لەم دەستوورەدا هاتووە، پەرلەمان بۆی نیە واز لە دەسەڵاتەکانی یاسادانانی خۆی بێنێ.

ماددەی (٥٥)

یەکەم: ئەندامی پەرلەمان پارێزراوەیی (حصانة)ی پەرلەمانی هەیە و بۆی هەیە لەو سنوورەی کەلە پێڕەوی ناوخۆی پەرلەماندا هاتووە بە ئازادی قسە بکات.

دووەم: بە ڕەزامەندیی پەرلەمان نەبێ، نابێ ئازادیی ئەندامی پەرلەمان کۆتبەند بکرێت، یان چاودێری بخرێتە سەر.

سێیەم: ئەندامی پەرلەمان لەکاتی خولی کۆبوونەوەکانی پەرلەماندا نابێ لەهیچ لایەنێکەوە، بەبێ ڕێگە پێدانی پێشتری پەرلەمان، ڕاوە دوو بنرێ یان لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا بکرێ، یان خۆی، ماڵی یان نوسینگەی بپشکێندرێ، مەگەر لەکاتی ئەنجامدانی تاوانێکی بەئاشکرادا بگیرێ.

چوارەم: نابێ ئەندامی پەرلەمان لەدەرەوەی خولی کۆبوونەوەی پەرلەماندا لە هێچ لایەنێکەوە، بەبێ ڕێگە پێدانی پێشتری پەرلەمان، ڕاوە دوو بنرێ یان

لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا بکرێ یان خۆی،ماڵی یان نووسینگەی بپشکێنرێ، مەگەر لەکاتی ئەنجامدانی تاوانێکی بەئاشکرادا بگیرێ.

ماددەی (٥٦)

یەکەم: پەرلەمان بۆی هەیە بە ڕەزامەندیی دوو لەسەر سێی ئەندامانی، خۆی هەڵوەشێنێتەوە.

دووەم: پەرلەمان لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا بەمەرسوومێکی سەرۆکی هەرێمی کوردستان هەڵدەوەشێتەوە:

١. ئەگەر پتر لە نیوەی ئەندامەکانی دەستیان لەکار کێشایەوە.
٢. ئەگەر شەست ڕۆژ پاش بانگهێشتنی بۆ کۆبوونەوە لە دوای هەڵبژاردنیدا نیسابی یاسایی بۆ کۆبوونەوەی تەواو نەبوو.
٣. ئەگەر متمانەی نەدا بە سێ کابینەی پێشنیازکراوی وەزاریی جیاوازی یەك لە دوای یەکدا.

ماددەی (٥٧)

ئەگەر پەرلەمان هەڵوەشایەوە یان خولی هەڵبژاردنیی تەواوبوو، مەرسوومێك دەردەچێت بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان ودیاریکردنی رۆژی ئەنجامدانی لەماوەی پازدە رۆژ لە هەڵوەشانەوەیدا، یان بەلای کەمی، نەوەد رۆژ پێش کۆتایی خولی هەڵبژاردن، بە مەرجێك ئەنجامدانی کاتی هەڵبژاردن لە نەوەد رۆژی دوای هەڵوەشاندنەوەی تێپەڕنەکات، یان دەبێ لە ماوەی نەوەد رۆژ پیش کۆتایی خولی هەڵبژاردن بێت.

ماددەی (٥٨)

ئەگەر پەرلەمان بەپێی حوکمی ماددەی (٥٦)ی ئەم دەستورە هەڵوەشایەوە یان خولەکەی تەواوبوو، و نەش تواندرا هەڵبژاردنێکی نوێ بکرێ، یان لەبەر هەلومەرجێکی دژوار، دوا کەوت، پەرلەمان دەمێنێتەوەو لەسەر ئەرکو دەسەلأتە دەستوورریەکانی بەردەوام دەبێ هەتا پەرلەمانێکی نوێ هەڵدەبژێردرێو یەکەمین کۆبوونەوەی خۆی دەبەستێ. کارکردن بە مەرسوومی هەڵوەشاندنەوەکەش، هەتا هەڵبژاردنی پەرلەمانی نوێ، بە هەڵپەسێردراو دادەندرێت.

بەشی دووەم

دەسەلأتی جێبەجێکردن

ماددەی (٥٩)

دەسەلأتی جێبەجێکردن لە: سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان وئەنجومەنی وەزیران پێکدێ و دەسەلأتەکانیشیان بەپێی دەستوورو یاسا پیادەدەکەن.

یەکەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان-عێراق

ماددەی (٦٠)

یەکەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان سەرۆکی بالأی دەسەلأتی جێبەجێکردنو فەرماندەی گشتیی هێزەکانی پێشمەرگەی (پاسەوانی هەرێم)ەو لە بۆنە نیشتمانی و نەتەوەییەکاندا نوێنەرایەتیی گەلی هەرێم دەکاتو هەماهەنگی لە نێوان دەسەلأتەکانی فیدراڵیو دەسەلأتەکانی هەرێمدا دەکا.

دووەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان جێگرێك بۆ خۆی هەڵدەبژێرێ کە هاوکاریی دەکا لە ئەنجامدانی ئەرکەکانیدا ولەکاتی ئامادەنەبوونیدا جێی دەگرێتەوەو جێگری فەرماندەی گشتی هێزەکانی پێشمەرگەی (پاسەوانی هەرێم) دەبێ ، بە مەرجێك ڕەزامەندی پەرلەمان بەدەست بهێنێ بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی.

ماددەی (٦١)

سەرۆکی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای دەنگدانی گشتیی، نهێنیی، ڕاستەوخۆوە لەلایەن هاوڵاتیانی هەرێمی
کوردستانەوە هەڵدەبژێردرێ، بەو شێوەیەی کە یاسا دیاری دەکا.

ماددەی (٦٢)

سەرۆکی هەرێم، یان جێگرەکەی لەسەر پۆستەکەی لادەبرێ ئەگەر دادگای دەستوری بەتاوانکاری دانا لە ئاکامی تۆمەتبارکردنیەوە بەزۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان–عێراق، بەشکاندنی سویندی دەستوریی یان پێشێلکردنێکی سامناکی دەستور، یان ئەنجامدانی خیانەتی گەورە.

ماددەی (٦٣)

سەرۆکی هەرێمی کوردستانو جێگرەکەی پێش دەست بەکاربوونیان، لەبەردەم پەرلەمانی کوردستاندا ئەم سوێندە دەستوریە دەخۆن:
(بەخودای گەورە سوێند دەخۆم کە مافو دەسکەوتەکانو یەکێتیو بەرژەوەندیەکانی گەلی کوردستان–عێراق بپارێزمو ئەرکوفەرمانەکانم بەڕاستیو دڵسۆزی بەجێ بگەیەنمو پابەندی دەستوری هەرێمی کوردستان بم).

ماددەی (٦٤)

ماوەی ویلایەتی سەرۆکی هەرێمی کوردستان چوار ساڵە، کە لە ڕۆژی سوێند خواردنی دەستوریەوە دەستپێدەکات، ودەکرێ بۆ ویلایەتی دووەمیش هەڵ بژێردرێتەوە، لە ڕۆژی کارپێکردنی ئەم دەستوورەوە.

ماددەی (٦٥)

سەرۆکی هەرێم سەرەڕای هەر دەسەڵاتێك کە بەیاسا پێی بدرێ ئەم دەسەڵاتانەی خوارەوەش پیادە دەکا:

یەکەم: پێشکەش کردنی پڕۆژەی یاساو بڕیارەکان بۆ پەرلەمانی هەرێمی کوردستان.

دووەم: دەرکردنی ئەو یاساو بڕیارانەی کە پەرلەمانی کوردستان دایاندەنێ، لەماوەی پازدە ڕۆژ لە وەرگرتنیانەوە، بۆشی هەیە لەو ماوەیەدا نارەزایی لەسەر هەموو یان بەشێکیان دەربڕێو بیان نێرێتەوە بۆ پەرلەمان بۆ چاو پێداخشاندنەوەیان، و دواتر بڕیاری پەرلەمان لەبارەیانەوە بنبڕ دەبێ، ئەگەر سەرۆك لەو ماوەیەدا یاساو بڕیارەکانی دەرنەکرد، بێئەوەی نارەزاییان لەسەر دەربڕێ، ئەوا بەدەرچوو دەژمێردرێنوسەرۆکایەتی پەرلەمان بلاّوکردنەوەیان لە ڕۆژنامەی فەرمیدا لەئەستۆدەگرێت.

سێیەم: دەرکردنی مەرسوومێك بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی گشتیی پەرلەمان، لەکاتی هەڵوەشانەوەی یان تەواوبوونی خولەکەیدا، ئەمەش بەپێی ماددەی (٥٧)ی ئەم دەستوورە.

چوارەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ بانگهێشت کردنی پەرلەمان بۆ یەکەم دانیشتنی خولی کۆبوونەوەی خولی هەڵبژاردنی لەماوەی پازدە ڕۆژ دوای ڕاگەیاندنی دوائەنجامەکانی هەڵبژاردندا، ئەگەر بانگهێشت کردنەکەشی نەکرد، پەرلەمان ڕۆژی دوای تەواوبوونی ئەو ماوەیە سەربەخۆ کۆدەبێتەوە.

پێنجەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ هەڵوەشاندنەوەی پەرلەمان، لەو حاڵەتانەی کە لەم دەستوورەدا هاتوون.

شەشەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ لەسەر کار لابردنی وەزیر، لەسەر پێشنیازی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

حەوتەم: دەکردنی ئەو مەرسومانەی کە هێزی یاساییان هەیە، ، پاش ڕاویژکردن لەگەڵ سەرۆکی پەرلەمانو ئەنجومەنی وەزیران، ئەگەر هەرێمی کوردستانو سیستمە سیاسیەکەی، یان ئاسایشی، یان دامەزراوە دستووریەکانی کەوتنە بەر مەترسیەکی لەناکاوو پەرلەمانیش نەیتوانی کۆبێتەوە، بەمەرجێك ئەو مەرسومانە بخرێنە پێش چاوی یەکەمین کۆبوونەوەی پەرلەمان، ئەگەر نەش خرانە بەرچاوی پەرلەمان، یان خرانە بەرچاوی پەرلەمان و ئەویش پەسەندی نەکردن، ئاکاری یاساییان نامێنێ.

هەشتەم: جاڕدانی باری نائاسایی، پاش ڕاوێژکردنو رێککەوتن لەگەڵ سەرۆکی پەرلەمانو سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران لەحاڵەتی شەڕ، داگیرکردن، یاخیبوون، ئاژاوە، کارەساتی سروشتی، یان بلاوبوونەوەی پەتا، یان هەر حاڵەتیکی لەناکاوی دیکەدا، بەمەرجێك ماوەکە لە مانگێك پتر نەبێو درێژکردنەوەی دواتریش بەڕەزامەندی زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی پەرلەمانو بۆ ماوەیەك دەبێ کە بۆ هەر درێژکردنەوەیەك، لەسێ مانگ تێنەپەڕێ. حوکمەکانی حاڵەتی نائاساییش بەیاسایەك ڕێکدەخرێن.

نۆیەم: لێبوردنی تایبەتی زیندانیان بەدەرکردنی مەرسومێك بەپێی یاسا.

دەیەم: پەسەندکردنی حوکمی ئیعدام یان سوککردنی بۆ زیندانی هەتاهەتایی.

یازدەهەم: بانگهێشت کردنی ئەنجومەنی وەزیران بۆ کۆبوونەوەی نائاسایی لەکاتی پێویستدا بۆ باسکردنی هەندێ پرسی دیارکراو کە کۆبوونەوەیان بۆ ئەنجام دەدرێ، هەر بۆخۆشی سەرۆکایەتی کۆبوونەوەکە دەکا.

دوازدەهـەم: ڕێگەدان بە هاتنی بەشێك لـە هێزە چەكدارە فیدراڵیەكان بـۆ كوردستان–عێراق لـە كاتی پێویستدا، پاش وەرگرتنی ڕەزامەندیی پەرلـەمانی كوردستان–عێرق لـەسەر هاتنە ژوورەوەی ئەم هێزانە لـەگـەڵ دیـاركردنی ئەركو فەرمانیانو جێگاو ماوەی مانەوەیان لـە هەرێمدا.

سێزدەهەم: ناردنی هێزەكانی پێشمەگەی (پاسەوانی هەرێم) یان هێزەكانی ئاسایشی ناوەخۆ بۆ دەرەوەی هەرێم بەڕەزامەندی پەرلـەمان.

چواردەهەم:

١. ڕاسپاردنی پالێوراوی ئەو فراكسیۆنەی زۆرترین ژمـارەی هەیـە بـۆ پێكهێنانی وەزارەت لـە ماوەی چلوپێنج ڕۆژ لـە مێژووی ڕاسپاردنیەوە.

٢. ڕاسپاردنی پالێوراوێكی دیكە لـە هـەمان فراكـسیۆن بـۆ پێكهێنـانی وەزارەت، ئەگەر پالێوراوی یەكەم لـە ماوەی چلو پێنج ڕۆژی دوای ڕاسپاردنی نەیتوانی وەزارەت پێكبهێنێ.

٣. ئەگەر پالێوراوی دووەمیش نەیتوانی كابینە پێكبهێنێ، سەرۆكی هەرێمی كوردستان بۆی هەیە هەر كەسێكی پێی باش بـوو هەڵبـژێرێو ڕای بسپێرێ بۆ پێكهێنانی وەزارەت.

٤. دەكرێ ئەوەی ڕادەسـپێردرێ وەزارەت پێكبهێنــێ یـەكێك بــێ لــە ئەندامانی پەرلـەمان، یان كەسێكی دیكە بێ.

پازدەهەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ پێكهێنانی وەزارەت پاش ئەوەی متمانەی پەرلـەمانی وەرگرت.

شازدەهەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ لـەسەركارلادانی وەزارەت یان وەزیر، ئەگەر متمانە لـەهەریەكێكیان وەرگیرایەوە.

حەڤدەهـەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ ڕەزامەندیدان لەسـەر دەسـت لـە كاركێشانەوەی وەزارەت یان وەزیرو ڕاسپاردنی بۆ ئەنجامدانی كارەكەی هەتا پێكهێنانی وەزارەتێكی نوێ.

هەژدەهەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ پێكهێنانی ئەندامانی دادگای دەستوری، پاش ڕەزامەندیی پەرلەمانی كوردستان لەسەر پالێوراوەكان.

نۆزدەهەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ دامەزراندنی دادوەرەكانو سەرۆكی دەستەی سەرپەرشتیاری دادوەریو سەرۆكو ئەندامانی داواكاریی گشتی، دوای پالاوتنیان لەلایەن ئەنجومەنی دادوەریی لە هەرێمی كوردستان.

بیستەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ دامەزراندنی سەرۆكەكانی ئەو دەستەو كۆمسیۆنانەی كە لە ماددەی (١٠٧)ی ئەم دەستورەدا دەقنووس كراون، پاش ڕەزامەندیی پەرلەمان لەسەر پالاوتنیان.

بیـستویەكەم: دەركردنی بڕیارێك بۆ دامەزراندنی نوسینگەی تایبەت بـە هەرێمی كوردستان لەولاتانی بیانیدا لەسەر پێشنیازی سەرۆكی ئەنجومـەنی وەزیران، بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنی تایبەتمەند لە حكومەتی فیدڕالیدا.

بیستودووەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ دامەزراندنی خاوەن پلە تایبەتەكان، لەسەر پالاوتنی وەزیری پەیوەندیدارو ڕەزامەندیی ئەنجومەنی وەزیران.

بیستوسێیەم: بەخشینی پلە سـەربازیەكان بـە ئەفـسەرانی پێـشمەرگەی (پاسەوانی هەرێم)و هێزەكانی ئاسایـشی نـاوخۆ، ودەركـردنو خانەنـشین كردنیان بەمەرسومێك، بەپێی یاسا كارپێكراوەكان.

بیستوچوارەم: بەخشینی نیشانەو میدالیا بە مەرسومێكو بەپێی یاسا.

ماددەی (٦٦)

مووچەو دەرماڵەی سەرۆکی هەرێمی کوردستانو جێگرەکەی بەیاسا دیاردەکرێن.

ماددەی (٦٧)

سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان دیوانێکی دەبێ کە پێکهاتەو دەسەڵاتو ئەرکو فەرمانەکانی بەیاسا دیار دەکرێن.

ماددەی (٦٨)

یەکەم: لە حاڵەتی دەست لە کارکێشانەی سەرۆکی هەرێم، یان مردنی، یان پەککەوتنی بەجۆرێك کە نەتوانێ ئەرکەکانی سەرۆکایەتی ئەنجام بدا جێنشینێکی لەماوەی شەست ڕۆژدا بۆ هەڵدەبژێردرێ بۆ ماوەی چوار ساڵ بەپێی ماددەی (٦٤)ی ئەم دەستوورە.

دووەم: ئەگەر پۆستی سەرۆکی هەرێم بەپێی بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیە چۆڵ بوو سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ئەرکوفەرمانەکانی بەجێ دەگەیەنێ هەتا سەرۆکێکی نوێ لەماوەی شەست ڕۆژدا لە ڕۆژی چۆڵبوونی پۆستەکەیەوە، هەڵدەبژێردرێت.

سێیەم: ئەگەر سەرۆکی هەرێم لە کوردستان نەبوو یان پشووی وەرگرتبوو یان بەشێوەیەکی کاتی نەیتوانی ئەرکوفەرمانەکانی ئەنجام بدا جێگرەکەی ئەرکوفەرمانەکانی لە ئەستۆ دەگرێ.

چوارەم: ئەگەر ماوەی سەرۆکایەتی تەواو بوو، بەڵام بەهۆی شەڕ یان کارەساتی سروشتیەوە، نەکرا هەڵبژاردنێکی نوێ بۆ سەرۆکێکی دیکە بکرێ سەرۆکی هەرێم لەسەر ئەنجامدانی ئەرکوفەرمانەکانی بەردەوام دەبێ هەتا کۆسپەکان لادەچنو سەرۆکێکی نوێ هەڵدەبژێردرێ.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان-عێراق

ماددەی (٦٩)

ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان دەسەڵاتی جێبەجێکردنو کارگێڕیە لە هەرێمدا.

ماددەی (٧٠)

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانو جێگر، یان جێگرەکانیو وەزیرەکان پێکدێو پێکهاتەکانی بە یاسا دیاردەکرێ.

دووەم: ڕاسپاردنی پاڵێوڕاو بۆ پێکهێنانی وەزارەت، بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (چوارەم)ی ماددەی (٦٥)ی ئەم دەستوورە دەبێ.

سێیەم: سەرۆکی ڕاسپێردراوی ئەنجومەنی وەزیران، جێگر، یان جێگرەکانیو وەزیرەکانی لەنێو ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، یان کەسانی دیکە لەوانەی مەرجەکانی ئەندامێتی پەرلەمانیان تێدایە هەڵدەبژێرێت.

چوارەم: سەرۆکی ڕاسپێردراوی ئەنجومەنی وەزیران لیستی ئەندامانی وەزارەتەکەی پێشکەش بە سەرۆکی هەرێم دەکات وداوای پەسەندکردنی دەکات.

پێنجەم: دوای پەسەندکردنی لیستەکە لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە، سەرۆکی ڕاسپێردراوی ئەنجومەنی وەزیران ئەندامانی وەزارەتەکەی پێشکەش بەپەرلەمانی کوردستان دەکاتو داوای متمانەیان بۆ دەکا.

شەشەم: سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران سەرۆکایەتیی کۆبوونەوەکانی ئەنجومەن دەکا، جگە لەو کۆبوونەوانەی کە سەرۆکی هەرێم ئامادەیان دەبێ.

ماددەی (٧١)

سەرۆكو ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران دوای وەرگرتنی متمانەو پێش دەست پێكردنی كارە فەرمیەكانیان لەبەردەم پەرلەمان ئەم سوێندە دەخۆن:

(بەخودای گەورە سوێند دەخۆم كە بەدڵسۆزیەوە یەكێتی گەلو خاكی كوردستان-عێراق بپارێزم، و ڕێز لە دەستورو یاسا بەركارەكان بگرمو سامانی گشتی بپارێزمو بەتەواوی چاودێریی بەرژەوەندیەكانی گەل بكەم).

ماددەی (٧٢)

لە پێكهاتەی ئەنجومەنی وەزیران نوێنەرایەتیەكی دادپەروەرانەی پێكهاتەكانی گەلی كوردستان-عێراق ڕەچاودەكرێ.

ماددەی (٧٣)

سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران ووەزیرەكان پێكەوە لەبەردەم پەرلەمان لەو كاروبارانەی پەیوەندیان بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە هەیە بەرپرسنو هەر وەزیرێكیش بەتەنیا بەرامبەر بەكاروباری وەزارەتەكەی خۆی بەرپرسەو هەر خۆی بەرپرسی یەكەمو ڕاستەوخۆی وەزارەتەكەیەتی.

ماددەی (٧٤)

ئەنجومەنی وەزیران ئەو دەسەڵاتو تایبەتمەندیانەی خوارەوە پیادە دەكا:-

یەكەم: جێبەجێكردنی یاساو بڕیارومەرسووم وپێڕەوەكان وپارێزگاریكردن لە ئاسایشی كوردستان-عیراق وسامانی گشتی.

دووەم: نەخشەكێشانی سیاسەتی گشتی هەرێم بەبەشداری سەرۆكی هەرێم وجێبەجێ كردنی، دوای پەسندكردنی لەلایەن پەرلەمانەوە.

سێیەم: ئامادەكردنی پڕۆژەی بودجەی گشتیی هەرێمی كوردستان.

چوارەم: ئامادەكردنی پڕۆژەی یاساو بڕیارەكان وپێشكەش كردنی بە پەرلەمان.

پێنجەم: دەركردنی پێڕەو وبڕیارەكانی جێبەجێكردنو كارگێڕی، بەپێی دەستوورو حوكمی یاساكان.

شەشـەم: ئامـادەکردنی پرۆژەکـانی پەرەپێـدانو جێبـەجێکردنیان، پـاش پەسەندکردنیان لەلایەن پەرلەمانەوە.

حەوتـەم: پێکهێنانی فەرمانگەیەکی هاوبەش لەگەڵ حکومەتی فیدڕاڵی، بۆ بەڕێوەبردنی ئەو نەوتو گازەی پێش (٢٠٠٥/٨/١٥) لەخاکی کوردستان دەرهێنراونو بەشێوەی بازرگانی بەرهەم هێنراون، بەمەرجێك ئەو داهاتەی لێی بەدەست دێ بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بەپێی ئەو بنەمایانەی لـە مـاددەی (١١٢)ی دەستوری فیدڕالو یاساکانی هەرێمی کوردسـتاندا دیـارکراون دابەش بکرێ. بۆجێبەجێ کردنی حوکمی ئەم بڕگەیەش، پێوەری بەرهەمهێنانی بازرگانی بەوە دەناسرێت کە بەرهەمەکەی بەدرێژایی (١٢) مانگ، ڕۆژانە لە (٥٠٠٠) پێنج هەزار بەرمیل کەمتر نەبێ.

هەشـتەم: کار کردنی هاوبەش لەگەڵ حکومـەتی فیدراڵیـدا بـۆ دارِشـتنی سیاسەتەکانی ستراتیژیی پێویست بۆ گەشەپێدانی سامانی نەوت و گاز، بەو مەرجەی لە هەر شتێکدا کە پێوەندی بە سامانی هەرێمەوە هەیە ڕەزامەندیی پەرلەمانی لەگەڵدابێ.

نۆیـەم: بەڕێوەبردنی هەر کارێك کە کێلگەکانی نـەوت و گـازی خـاوی دەرنەهێندراو، یان دەرهێنراوی بێ بەرهەم لـە ڕووی بازرگانیـەوە، پـێش ٢٠٠٨/٨/١٥ پێویستیان پێ بێت، وەك پرۆسەکانی دۆزینەوەو بەرهەمهێنان و بەڕێوەبردن و گەشەپێدان و فرۆشتن و ناردنە بازاڕو گشت کارێکی دیکە، بەپێی یاساکانی هەرێم. بۆ مەبەستی جێ بەجێکردنی حوکمی ئەم بڕگەیەش، بەرهەمی بازرگانی بەو بەرهەمە لێکدراوەتەوە کە بەدرێژایی (١٢) مانگ، ڕۆژانە بگاتە (٥٠٠٠) بەرمیل.

دەیەم: پیادە کردنی دەسەڵاتە جێ بەجێکاریەکانی تایبەت بە هەرێمی کوردستان لە هەر شتێکی کە لەو تایبەتمەندیە (حصريانة) دا نەهاتوون کە بۆ دەسەڵاتەکانی فیدراڵیدا بەپێی ماددەی (١١٠)ی دەستووری فیدراڵی دەقنووس کراون.

یازدەهەم: پیادە کردنی هەر شتێك کە دەسەڵاتە هاوبەشەکانی نێوان دەسەڵاتی فیدراڵ و دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان، بەپێی حوکمەکانی دەستووری فیدراڵ رێی پێداوون.

دوازدەهەم: سەرپەرشتی کردنی کاری وەزارەتەکان و دامودەزگاکان و شوێنە گشتییەکان لە هەرێمی کوردستاندا و رێنمایی کردنیان و بەدواداچوونیان و چاودێری و هەماهەنگی کردن لەنێوانیاندا.

سێزدەهەم: دامەزراندن و پلە بەرز کردنەوەو دەرکردن و لادانی فەرمانبەران و خانەنشین کردنیان بەپێی یاسا، بە چەشنێك ناکۆك نەبێ لەگەڵ حوکمەکانی ئەم دەستوورەو ئەو یاسایانەی کە بەپێی حوکمەکانی دەستوورەوە دەردەچن.

چواردەهەم: پێشنیازی دامەزراندنی نووسینگەکانی تایبەت بە هەرێم لە باڵیۆزخانەو نێردراوە دیپلۆماتیەکان بۆ کاروباری رۆشنبیریو کۆمەڵایەتی و پەرەپێدان و بەڕێوەبردنیان. پاڵاوتنی بەڕێوەبەرانی ئەم نووسینگانەش بە ڕەزامەندی پەرلەمان دەبێت.

پازدەهەم: رێکخستن و بەڕێوەبردنی هێزەکانی پێشمەرگە (پاسەوانی هەرێم) بۆ پاراستنی هەرێم، و پۆلیس و دەزگاکانی ئاسایش و پێکهاتەکانی دیکەی هێزەکانی ئاسایشی ناوەخۆ.

ماددەی (٧٥)

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا بە دەست لەکارکێشایەوە دادەنرێ و داوا لە وەزارەت دەکرێ هەتا پێکهێنانی وەزارەتی نوێ، کارەکان بەڕێوە بەرێ:

١. پەسەند کردنی (قبول) داوای دەست لە کارکێشانەوەی سەرۆکەکەی.
٢. سەندنەوەی متمانەی پەرلەمان لە سەرۆکەکەی.
٣. دەست بەکاربوونی خولێکی نوێی پەرلەمان.
٤. دەستپێکردنی ویلایەتێکی نوێی سەرۆکی هەرێم.
٥. مردنی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

دووەم: وەزیر بە دەست لەکارکێشایەوە دادەنرێ، ئەگەر پەرلەمانی کوردستان–عێراق متمانەی لێ وەرگرتەوە.

ماددەی (٧٦)

یەکەم: چۆنیەتی تۆمەتبار کردنی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیرەکان و دادگایی کردنیان بە یاسا ڕێکدەخرێ.

دووەم: یاسا مووچەو دەرماڵەو ئیمتیازەکانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەیو وەزیرەکان دیار دەکا.

بەشی سێیەم

دەسەلاتی دادوەری

یەکەم: بنەما گشتییەکان

ماددەی (٧٧)

دەسەلاتی دادوەری لە هەرێمی کوردستان سەربەخۆیەو لە ئەنجومەنی دادوەری و، دادگای دەستووری و، دادگای پێداچوونەوەو، دەستەی سەرپەشتیی دادوەری و، دەستەی داواکاریی گشتی و دادگاکان بە گشت پلەو جۆرو دەستەکانیەوە پێکدێ و، ڕێکخستنی شێوەی پێکهێنان و مەرج و ڕێکاری دامەزراندنی ئەندامەکانیان و لێپرسینەوەیان بە یاسایەك ڕێکدەخرێن.

ماددەی (٧٨)

دادوەری سەربەخۆیەو جگە لە یاسا هیچ دەسەلاتێکی بەسەرەوە نیە.

ماددەی (٧٩)

دادوەری، دەسەلاتی گشتیی (ولاية عامة)ی بەسەر هەموو کەسە سروشتی و مەعنەویەکانەوە هەیە لە هەرێمی کوردستاندا.

ماددەی (٨٠)

حوکم و بڕیارە دادوەریەکان بەناوی گەلەوە دەردەکرێن و جێبەجێ دەکرێن.

ماددەی (٨١)

هەموو دادوەرەکان، بۆ ماوەیەکی دیارنەکراو دادەمەزرێن و لە تەمەنێك خانەنشین دەکرێن کە یاسا دیاری دەکاو، نابێ لەسەر کار لابرێن مەگەر لەو حاڵەتانەدا کە یاسا دیاریان دەکاو، پێویستە هەلومەرجێکی لەبار بۆ کاری دادوەران دابین بکرێ و پاداشتێکیان بدرێتێ کە لەگەڵ کەرامەتی جێگەوپێگەکەیان و قەبارەی ئەرکەکانیان بگونجێ و، سەربەخۆییان بپارێزێ، هەروەها تا ئەو کاتەی لە پۆستەکانیاندا ماون نابێ پاداشتەکانیان کەم بکرێنەوە.

ماددەی (٨٢)

ئەم کارانەی خوارەوە لە دادوەرو ئەندامانی داواکاریی گشتی قەدەغەن:

یەکەم: کۆکردنەوەی فەرمانبەرێتی دادوەریی لەگەڵ هەر فەرمانبەریەکی یاسادانان، یان جێبەجێکردن، یان هەر کارێکی دیکەدا.

دووەم: چوونە نێو حزبێك یان ڕێکخراوێکی سیاسی.

ماددەی (٨٣)

دانیشتنەکانی دادگا ئاشکران، مەگەر دادگا بڕیار بدا بۆ ڕەچاوکردنی دابونەریتی گشتی، یان لەبەر ڕێزی خێزان نهێنی بن، ئەویش بەو مەرجە حوکمەکە لە دانیشتنێکی ئاشکرادا ڕابگەیەندرێ.

ماددەی (٨٤)

پێکهێنانی دادگای تایبەتی، یان نائاسایی لە هەرێمی کوردستاندا قەدەغەیە.

ماددەی (٨٥)

بە یاسایەك دادگاکانی تایبەتمەند بە تێڕوانینی ئەو تاوانانەی کە سروشتی سەربازیان هەیە و کارمەندانی هێزی پێشمەرگەی (پاسەوانی هەرێم) و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ ئەنجامیان دەدەن و هەروەها ئەو تاوانانەی کە لە نێو تاکەکانی ئەو هێزانەدا ڕوودەدەن، ڕێکدەخرێن.

ماددەی (٨٦)

قەدەغەیە لە یاساکاندا دەقی وا بێت کە ڕێگەنەدا بە دادگاکان گوێ لەو داوایانە بگرن کە لەو یاسایانەوە سەر هەڵدەدەن.

ماددەی (٨٧)

قەدەغەیە لە یاساکاندا هیچ بڕیارێك یان کارێکی جێبەجێکردن، یان کارگێری لە تانووت لێدان بە دوور بگرێ.

ماددەی (٨٨)

یاسا بێ لایەنی کارگێری و سزادانی کەسی زێدەڕۆ لە بە کارهێنانی دەسەڵاتدا دەستەبەر دەکا.

ماددەی (٨٩)

هەرکەس لە ئاکامی ڕەفتارێکی هەڵە یان گوێ پێنەدانی کارمەندانی فەرمانگە و دەستە حکومیەکانی هەرێمی کوردستان لە کاتی ئەنجامدانی کارەکانیاندا زیانێکی پێگەیشتبێ، بۆی هەی داوای قەرەبووکردنەوە لەو لایەنانە بکا.

ماددەی (٩٠)

حوکمە دادوەریەکان دەبێ جێبەجێ بکرێن و خۆ بواردن لە جێبەجێ کردنیان یان پەکخستنی جێبەجێ کردنیان بە تاوان دادەنرێ و یاسا سزای لەسەر دادەنێ. ئەگەر تۆمەتبار فەرمانبەرێکی گشتی بوو یان خزمەتێکی گشتی پێ سپێردرابوو، سەرەڕای سزای تاوانەکەی لە کارەکەشی لادەدرێ. حوکم بۆ دراوەکەش مافی هەیە ڕاستەوخۆ داوا پێشکەش بە دادگای تایبەتمەند بکات و حکومەت قەرەبووی تەواوی بۆ دەستەبەر دەکا لە حاڵی زیان پێگەیشتنیدا بێ ئەوەی ئەمە بەرپرسیارێتیی فەرمانبەری سەرپێچیکار لابەرێت.

دووەم : دادگای دەستووریی کوردستان-عێراق

ماددەی (٩١)

بە یاسایەك دادگای دەستووریی کوردستان–عێراق دادەمەزرێندرێت.

ماددەی (٩٢)

یەکەم: دادگای دەستووری لە حەوت ئەندام پێکدێت بە سەرۆکەکەیەوە، کە لە نێو دادوەران و مامۆستایانی یاسا و پارێزەرانێکدا هەڵدەبژێردرێن کە سەرجەم کارکردنیان، لە بواری دادوەری، یان یاسادانان، یان وانە ووتنەوە یان پارێزەری، لە بیست ساڵ کەمتر نەبێ.

دووەم: سەرۆکی هەرێم بە ڕاوێژکردن لەگەڵ ئەنجومەنی دادوەری ئەندامانی دادگای دەستووری دەپاڵێوێ.

سێیەم: ئەندامانی دادگا پاش ئەوەی پەرلەمان بە زۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامەکانی ڕەزامەندی لەسەر پاڵێوراوەکان دەردەبڕێ، بە مەرسومێك لەلایەن سەرۆکی هەرێمی کوردستانەوە دادەمەزرێن.

ماددەی (٩٣)

دادگا سەرۆکەکەی لە نێو ئەندامەکانیدا هەڵدەبژێرێ.

ماددەی (٩٤)

سەرۆك و ئەندامانی دادگای دەستووری، پێش ئەوەی دەست بە ئەرك و فەرمانەکانیان بکەن، لەبەردەم سەرۆکی هەرێمی کوردستان سوێندی یاسایی دەخۆن.

ماددەی (٩٥)

دادگای دەستووری تایبەتمەند دەبێت بەو کاروبارانەی خوارەوە:

یەکەم: ڕاڤەکردنی دەقی ماددەکانی دەستووری هەرێمی کوردستان.

دووەم:

١. چاودێری کردن بەسەر دەستووریبوونی یاساکان، لەسەر داوای سەرۆکی هەرێمی کوردستان، یان ئەنجومەنی وەزیران، یان دە کەس لە ئەندامانی پەرلەمان.
٢. بڕیاردان لەسەر ڕەوایی مەرسوم و پێڕەوو بڕیارو ڕێنماییەکان، لەسەر داوای هەر کەسێکی خاوەن بەرژەوەندی ڕاستەوخۆ.

سێیەم: یەکلا کردنەوەی دەفعێك کە پێشکەش کراوە لە داوایەکدا کە دراوەتە بەردەم دادگا سەبارەت بە دەستووری نەبوونی یاسایەك، یان ڕەوا

نەبوونی بڕیارێك، یان پێڕەوێك، یان ڕێنماییەك. دادگاش دەبێ داوایەکە دوابخات تا ئەو کاتەی ئاکامی دەفعەکە یەکلا دەکرێتەوە.

چوارەم:

پەسەند کردنی ئەنجامەکانی راپرسی و هەڵبژاردنەکانی گشتی بۆ سەرۆکی هەرێم و پەرلەمانی کوردستان–عێراق.

پێنجەم: یەکلاکردنەوەی دەستووریبوونی ئەو هەموارکردنەی پێشنیاز دەکرێ بۆ دەستووری هەرێمی کوردستان و گونجاوبوونی لەگەڵ مەرجەکانی ماددەی(١٢٠)ی ئەم دەستوورە.

شەشەم: دادگایی کردنی سەرۆك یان جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستان، پاش ئەوەی بە پێی ماددەی (٦٢)ی ئەم دەستوورە لە لایەن پەرلەمانەوە تۆمەتیان دەدرێتە پاڵ. بۆ بەتاوانبارکردنی سەرۆك یان جێگرەکەی، پێویستە بەلای کەم پێنج ئەندامی دادگا ڕەزامەندی لەسەر بدەن.

حەوتەم: یەکلاکردنەوەی ئەو داوایانەی کە بە پێی ماددەی(١٩/بڕگەی هەژدەهەم/٣)ی ئەم دەستوورە بەرزکراونەتەوە.

هەشتەم: یەکلاکردنەوەی ئەو تانووتانە کە پێوەندیان بە دروستیی ئەندامەتی و لابردنی پارێزراوەیی (حصانة) لەسەر ئەندامی پەرلەمانەوە هەیە.

ماددەی (٩٦)

مەرجەکانی ئەندامەتیی لە دادگا و ڕەوتی کار تێداکردنیان وچۆنیەتی وەرگرتنی داواکاری و داخوازیەکان و تانووتەکان بە یاسایەك ڕێکدەخرێن.

ماددەی (٩٧)

حوکمەکانی دادگای دەستووری بنەڕەتین و لەسەر هەمووان جێبەجێ دەکرێن. ئەگەر دادگا لە کاتی یەکلاکردنەوەی دەستووریبوونی یاسایەکان،

یان ڕەواییبوونی مەرسووم و و پێڕەو و بڕیار و ڕێنماییەکان، بڕیاری دا کە هەر کام لەوانە پێچەوانەی دەستوور یان یاسایە، دەبێ دەسەڵاتی پەیوەندیدار لە هەرێمی کوردستان ئاگادار بکاتەوە تا هەرچی پێویستە ئەنجامی بدا بۆ لابردن، یان ڕاستکردنەوەی سەرپێچیەکە.

سێیەم: ئەنجومەنی دادوەری

ماددەی(٩٨)

یەکەم: ئەنجومەنی دادوەری لە سەرۆکی دادگای پێداچوونەوە و جێگرەکانی و سەرۆکی دەستەی سەرپەرشتیی دادوەری، و سەرۆکی داواکاری گشتی و سەرۆکەکانی دادگاکانی تێهەڵچوونەوەی ناوچەکانی هەرێمی کوردستان پێکدێ.

دووەم: ئەنجومەنی دادوەری، بە پێی یاسا، بەڕێوەبردنی دادوەریی و دەستەبەرکردنی سەربەخۆییەکەی و چاودێریی دەستەکانی دادوەری لە ئەستۆ دەگرێ.

ماددەی (٩٩)

یەکەم: دەسەڵاتی دادوەری بودجەیەکی تایبەتی هەیە کە بە بودجەی هەرێمەوە دەلکێندرێ و پێکدێ لەو ڕەسم و غەرامانەی کە بە پێی یاسا وەردەگیرێ و لەو پارەیەی حکومەتی هەرێم بۆی تەرخان دەکا.

دووەم: ئەنجومەنی دادوەری ئامادە کردنی پرۆژەی بودجەی ساڵانەی دەسەڵاتی دادوەری لە ئەستۆدەگرێ و لەگەڵ وەرگرتنی بیروڕای دادگای دەستووری سەبارەت بەو پارە تایبەتەی بۆی تەرخان کراوەو دەیخاتە بەرچاوی پەرلەمانی کوردستان–عێراق بۆ پەسندکردنی، بە مەرجێ دوا ژمارەی بخرێتە نێو بودجەی ساڵانەی هەرێمەوە.

دەروازەی چوارەم

یەکەم : داواکاری گشتی

ماددەی (١٠٠)

داواکاری گشتی نوێنەری کۆمەڵە، بۆ بەرگریکردن لە دادپەروەری و پاراستنی ڕەوایی (مشروعية) و سیستەمی گشتی و ئاسایشی هەرێم و دارایی گشتی و پاراستنی خێزان و تاکە کەسان و ئازادیەکانیان. ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێ.

دووەم : ئەنجومەنی شوورا

ماددەی (١٠١)

ئەنجومەنی شووڕای هەرێمی کوردستان–عێراق دادەمەزرێندرێ وئەرك وفەرمانەکان ودەسەڵات وپێکهاتەکانی بەیاسایەك ڕێکدەخرێن.

دەروازەی پێنجەم

کارگێڕیە خۆجێییەکان و ئەنجومەنەکانی شارەوانی

ماددەی (١٠٢)

دابەش بوونی کارگێری لە هەرێمی کوردستان لەسەر بناغەی (پارێزگا، قەزا،ناحیە، دێ) دەبێ و کردنەوە و دیارکردن و گۆڕینی مەڵبەندەکانیان (مرکز)و دیارکردن و هەموارکردنی سنوورەکانیان و لێك کردنەوەو لکاندنیان بە یەکەکانی دیکەی کارگێڕیەوە بە پێی یاسا دەبێ.

ماددەی (١٠٣)

یەکەم: لە بەڕێوەبردنی یەکە کارگێڕیەکان لە کوردستان–عێراقدا، (پارێزگا،قەزا،ناحیە،دێ) و لە گەشەپێدان و کارا کردنیان بەشێوەیەکی بەردەوام، بنەمای نامەرکەزی دەگردرێتەبەر، وەك یەکێك لە شێوازە پێویستەکانی بەشداریکردنی هاوولاتیانی هەرێمی کوردستان–عێراق لە

بەڕێوەبردنی کاروباری گشتیی یەکە کارگێڕیەکاندا بۆ وەدیهێنانی دیموکراسی. هەر یەك لەمانەش ئەنجومەنێکی خۆجێیی دەبێ کە بە دەنگدانی گشتیی، نهێنی و ڕاستەوخۆ هەڵدەبژێردرێ. بە یاسایەك شێوەی هەڵبژاردنەکەی و دەسەڵات و ئەرکو فەرمانەکانی دیاردەکرێن.

دووەم: هەر یەکەیەکی کارگێری ئەنجومەنێکی جێبەجێ کردنی دەبێ کە سەرۆکی یەکە کارگێریەکە سەرۆکایەتی دەکاو چۆنیەتی پێکهێنانی و دیارکردنی دەسەلاّت و ئەرکو فەرمانەکانی و پەیوەندیی بە ئەنجومەنی خۆجێیە کارگێریەکە بە وەزارەتەکان و دامودەزگا ناوەندیەکان لە هەرێمی کوردستانەوە بە یاسا ڕێك دەخرێن.

ماددەی (١٠٤)

مەڵبەندی هەر پارێزگاو قەزاو ناحیەك و هەر دێیەکیش کە ژمارەی دانیشتوانی لە سێ هەزار کەس کەمتر نەبێ شارەوانیەکی دەبێ کە ئەنجومەنێکی شارەوانی بەڕێوەی دەباو بەپێی یاسا خزمەتە گشتیەکان پێشکەش بە هاوولاّتیانی دەکا.

ماددەی (١٠٥)

یەکەم: ئەنجومەنە خۆجێی و شارەوانییەکان خاوەنی کەسایەتی مەعنەوین.

دووەم: هەر یەکەیەکی کارگێری، یان شارەوانی بودجەیەکی سەربەخۆو تایبەتی دەبێ.

ماددەی (١٠٦)

یەکەم: لە پێکهێنانی ئەنجومەنە جۆجێیەکان و شارەوانیەکاندا نوێنەرایەتیەکی دادپەروەرانەی پێکهاتەکانی ئەو یەکە کارگێریە، یان شارەوانیە لەبەرچاو دەگیرێ و ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێ.

دووەم: پێویستە یاسای هەڵبژاردنی ئەنجومەنە خۆجێیەکان وەدیهێنانی ڕێژەی بەلای کەم ٣٠٪ ژمارەی ئەندامانیان بۆ ژنان وەك ئامانجێك لەبەرچاو بگرێ.

دەروازەی شەشەم

دەستەو کۆمسیۆنە سەربەخۆیەکان

ماددەی (١٠٧)

یەکەم: بە یاسایەك ئەمانەی خوارەوە دادەمەزرێن:

١. دەستەی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی لە کوردستان–عێراقدا.

٢. دیوانی دەستپاکی و چاودێریی دارایی.

٣. دەستەی گشتی دروستی و باشیی بەرهەمەکانی خۆماڵی و هاوردەکان.

دووەم:

١. بە یاسایەك ئەنجومەنی ڕاوێژکار بۆ کاروباری ئابووری و کۆمەڵایەتی دادەمەزرێت.

٢. ئەرکی ئەو ئەنجومەنە پێشکەشکردنی راوێژە بە هەریەك لە سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیران لە بواری کاروباری ئابووری و کۆمەڵایەتیدا.

ماددەی (١٠٨)

یەکەم: ئەو دەستانەی کە برِگەی (یەکەم)ی ماددەی (١٠٧)ی ئەم دەستوورە دەیانگرێتەوە لەژێر چاودێریی پەرلەمانی کوردستان–عێراقدا دەبن و یاسا پەیوەندی هەر یەکێکیان بە پەرلەمانەوە ڕێکدەخات.

دووەم: بێجگە لەوانەی لە برِگەی (یەکەم)ی ماددەی (١٠٧)ی ئەم دەستوورەدا هاتوون، دەکرێ دەستە و کۆمسیۆنی دیکەش بە یاسا پێکبهێندرێن.

ماددەی (١٠٩)

ئەنجومەنێك پێكدەهێندرێت بەناوی (ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم) وپەیوەست دەبێ بە سەرۆكی هەرێمەوە وپێكهاتەو ئەركوفەرمان وتایبەتمەندی ودەسەڵاتەكانی بەیاسایەك ڕێكدەخرێن.

دەروازەی حەوتەم

حوكمە داراییەكان

ماددەی (١١٠)

ئەو كەسانەی خاوەن داهاتی نزمن لە باج دەبەخشرێن، بە جۆرێك نزمترین ڕادەی دادپەروەریی گوزەران دەستەبەر بكات، ئەمەش بە یاسایەك ڕێكدەخرێت.

ماددەی (١١١)

داهاتی هەرێمی كوردستان پێكدێت لە:

یەكەم: بەشی هەرێم لە بوودجەی گشتی حكومەتی فیدڕاڵ لە دەسكەوتەكانی سامانی نەوت و گازو ڕەسم و گومرگ و داهاتە فیدڕاڵیەكانی دیكە، بە قەرز و بەخشین وهیبەو یارمەتیەكانیشەوە.

دووەم: دەسكەوتەكانی باج و ڕەسم و كرێكانی ڕاژەی دامودەزگا گشتیەكان و داهاتەكانی دامەزراوو كۆمپانیا گشتیەكان.

سێیەم: ئەوەی وەردەگیرێت لە كرێیەكانی (بەڕێوەبردن و كۆكردنەوەی باج و ڕەسم و گومرگە فیدڕاڵیەكان و داهاتە فیدڕڵیەكانی دیكە لە هەرێمدا).

چوارەم: دەسكەوت و داهاتەكانی وەبەرهێنانی حكومەتی هەرێم.

پێنجەم: بەخشش و هیبەكان.

شەشەم: قەرزە نێوخۆیی و دەرەكیەكانی تایبەت بە هەرێم.

حەوتەم: ئەو پشتیوانە داراییەی كە حكومەتی فیدڕاڵ پێشكەش بە حكومەتی هەرێم دەكا.

ماددەی (١١٢)

ساڵی دارایی بە یاسا دیار دەکرێ.

ماددەی (١١٣)

یەکەم: هەموو ساڵێکی دارایی یاسای بودجەی هەرێم دادەنرێت و داهاتو خەرجیە خەملێندراوەکانی لەخۆدەگرێت.

دووەم: سێ مانگ پێش تەواو بوونی ساڵی دارایی، پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی دارایی دەدرێتە پەرلەمانی کوردستان–عێراق.

سێیەم: ئەگەر لەبەر هەر هۆیەك، ئامادەکردن، یان پێشکەش کردنی بودجە کەوتە دوای دەستپێکی ساڵی دارایی حکومەتی هەرێمەوە، ئەوا بۆ هەر مانگێك کە بودجەکەی دواکەوتوە ڕێژەی (١/١٢) ی ئەو پشتەوانیەی کە بۆ ساڵی دارایی رابردوو بڕیاری لەسەردرابوو خەرج دەکرێت.

ماددەی (١١٤)

قەدەغەیە سەرۆکی هەرێمی کوردستان و جێگرەکەی و سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و ئەندامانی پەرلەمان و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکانی و وەزیرەکان و ئەوانەی پلەی تایبەتیان هەیە و دادوەرەکان و داواکارە گشتیەکان و جێگرانی داواکاری گشتی و بەڕێوبەرە گشتیەکان و ئەوانەی لە پلەی ئەوان دا، شتێك لە سامانە گشتیەکانی هەرێمی کوردستان–عێراق بکڕن یان بە کرێ بگرن یان شتێك لە موڵکی خۆیان بە دەسەڵاتەکانی هەرێم بفرۆشن یان بە کرێ بدەن یان گرێبەستێك مۆر بکەن بە ناوی ملتزم (پابەند)، یان هاوردکار، یان بەڵێندەر، ڕاستەوخۆ یان بە هۆی کەسێکی دیکەوە.

دەروازەی هەشتەم

کارپێکردنی دەستوور و لێکدانەوە و هەموارکردنی

ماددەی (١١٥)

کار بە هیچ هەموارکردنێکی دەستووری فیدراڵی ناکرێ ئەگەر لەو تایبەتمەندیانەی دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان کەم بکاتەوە کە ناکەونە نێو دەسەڵاتە تایبەتیەکانی (حصري) فیدراڵی، هەتا ڕەزامەندی پەرلەمانی هەرێم و ڕەزامەندی زۆرینەی دەنگدەرانی گەلی کوردستان–عێراقی لە ڕاپرسیەکدا لەسەر نەبێ، بە پێی حوکمی ماددەی (١٢٦/چوارەم) لە دەستووری فیدراڵی.

ماددەی (١١٦)

تا ئەو کاتەی دادگای دەستووری لە کوردستان پێکدێ، دادگای پێداچوونەوەی کوردستان بێجگە لە تایەبتەمەندیە ئاساییەکانی، تایبەتمەند دەبێت بە لێکدانەوەی دەقەکانی ئەم دەستورە و بڕیاردان لەسەر دەستوورینەبوونی یاساکان و ڕەوانەبوونی بڕیار و مەرسووم و پێڕەوو ڕێنماییەکان لەو داوایانەی دەخرێنە بەردەم دادوەری.

ماددەی (١١٧)

یاساکان لە ڕۆژنامەی رەسمیی هەرێمی کوردستان (وەقائیعی کوردستان) دابڵاو دەکرێنەوە و لە ڕۆژی بڵاوبوونەوەیان کاریان پێ دەکرێ، مەگەر دەقێکیان بە پێچەوانەی ئەمەوە تێدا هاتبێ.

ماددەی (١١٨)

ئەم دەستوورە پاش ڕەزامەندیی زۆرینەی دەنگدەرانی گەلی هەرێمی کوردستان لە ڕاپرسیەکی گشتیدا بە پەسەندکراو دادەندرێ.

ماددەی (١١٩)

ئەگەر زنجیرەی ئەو ماددانەی دەستووری فیدرالی کە لەم دەستوورەدا پشتیان پێوە بەستراوە، هەموارکرا، پەرلەمان بۆی هەیە بە زۆرینەی دەنگی ئامادەبووان ئەو زنجیرەیە راست بکاتەوە کە پشتی پێ بەستراوە.

ماددەی (١٢٠)

یەکەم: ئەم دەستوورە هەموارناکرێ بەبێ ئەو ڕێکارانەی لەم ماددەیەدا هاتوون، بە مەرجێ زیان بەسەلامەتی سیستەمی سیاسیی، پەرلەمانیی کۆماریی دیموکراتیی کوردستان–عێراق و سەلامەتی خاکەکەی نەگەیەنێ و لەو ماف و ئازادیانەی لەم دەستوورەدا هاتوون کەم نەکاتەوە.

دووەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان و ئەنجومەنی وەزیران پێکەوە، یان سێ یەکی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان بۆیان هەیە پێشنیازی هەموارکردنی دەستوور بکەن.

سێیەم: دادگای دەستووری، پاش پێداچوونەوەی هەموارکردنی پێشنیازکراو، دەبێ لە ماوەی چل و پێنج ڕۆژدا بڕیار بدات کە هەرموارکردنە پێشنیازکراوەکە ناکۆکە لەگەڵ ئەو مەرجانەی لە بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەدا هاتوون، یان نا.

چوارەم: پەرلەمانی کوردستان–عێراق بۆی هەیە بە زۆرینەی ٣\٢ی ژمارەی ئەندامەکانی ڕەزامەندی لەسەر پێشنیازەکە دەرببڕێت.

پێنجەم: گەلی کوردستان–عێراق لە ڕاپرسیەکی گشتیدا، بە زۆرینەی دەنگدەران، ڕەزامەندی لەسەر هەموارکردنەکە دەدات.

ماددەی (١٢١)

ڕاپرسی مافی هاوڵاتیانی هەرێمە و (٢٥٪)ی ئەوانەی مافی دەنگدانیان هەیە لە هەرێم دا دەتوانن لەسەر بابەتێکی دیارکراو داوای ڕاپرسی بکەن، بە مەرجێك ئەم ڕاپرسیە بە پێی یاسا ڕێکبخرێ و جێ بەجێ بکرێ.

ماددەی (١٢٢)

یەکەم: ئەم دەستوورە، سی ڕۆژ دوای ئەوەی لە ڕاپرسیەکی گشتیدا ڕەزامەندی لەسەر دەدرێت، بە کارپێکراو دادەندرێت و سەرۆکی هەرێمی کوردستان، لەماوەی دە ڕۆژ دوای ڕەزامەندی لەسەردانی لە ڕاپرسیە گشتیەکەدا، بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) لە ئەستۆ دەگرێ.

دووەم: ئەو یاسایانەی لە ڕۆژی کارپێکردنی ئەم دەستوورەدا کاریان پێکراوە، ئەگەر بە پێی حوکمەکانی ئەم دەستوورە هەموار نەکرابن یان هەڵنەوەشابنەوە، بە کارپێکراوی دەمێننەوە.